

Izvorni znanstveni rad
UDK 327.824+94(497.5DUB)“17”
Primljeno: 30.11.1998.

OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA DUBROVAČKE REPUBLIKE U 18. STOLJEĆU (Epizoda austrijsko-turskog rata 1737.-1739.)

ZDRAVKO ŠUNDRICA

SAŽETAK: Dubrovačka Republika nikada nije razvila samostalnu obavještajnu službu. Obavještajna djelatnost bila je zadaća konzularne i diplomatske službe, a odvijala se pod strogim nadzorom Senata. Važan segment obavještajne mreže bili su tajni dubrovački pouzdanici u europskim političkim središtima, Dubrovčani u stranoj službi te brojni dubrovački trgovci i pomorci. U ovom radu uz okolnosti koje su dovele do austrijsko-turskog rata (1737.-1739.) analizira se ustroj i djelovanje dubrovačke obavještajne službe, a kao prilog donosi se dio korespondencije Senata s glavnim dubrovačkim obavještajcima tijekom rata, Petrom Bianchijem u Beču i Nikolom Đivovićem u Ugarskoj.

Poznato je da je Dubrovnik, smješten između Istoka i Zapada, kroz vjekove bio značajan obavještajni centar. Bio je to uvijek, ali naročito u vrijeme kad se poremetila ravnoteža između ondašnjih velesila, u vrijeme diplomatskih ili ratnih sukoba. Naime, svaki takav poremećaj ravnoteže, svaki rat, predstavljao je za Dubrovnik, zbog njegova ekonomskog, političkog i teritorijalnog položaja, teško iskušenje. Kad se sjetimo samo događaja u vri-

---

Zdravko Šundrica (1915-1995), dugogodišnji arhivist Državnog arhiva u Dubrovniku, povjesničar i teolog. Ovaj neobjavljeni rad iz rukopisne ostavštine, dozvolom njegove supruge Paveice, priredio je za tisak Stjepan Ćosić.

---

jeme velikog oslobodilačkog rata (1683.-1699.)¹ i mučne diplomatske borbe u Požarevcu (1718.),² sasvim nam je shvatljiva uzbuna što je nastala u Dubrovniku, kad su se sredinom 1736. god. uporno počeli pronositi glasovi da će se Austrija pridružiti svom ruskom savezniku u ratu protiv Turske.

Hoće li Austrija uistinu ući u rat ili će biti sklopljen mir? Kako će se razviti politička situacija? Kakvo će stajalište zauzeti njihovi vjekovni neprijatelji Mlečani i kakve će eventualne pretenzije imati? Ta su se pitanja u to vrijeme svom težinom postavljala pred dubrovački Senat. U tom času trebalo je snažnije pokrenuti aparat obavještajne službe, još jednom se latiti onog njihovog prokušanog i uspješnog oružja - diplomacije: širom otvoriti i oči i uši, a usta napuniti neiscrpivim zalihama slatkorječnosti i smjelo istupiti na poprište događaja, kako ih ti događaji ne bi iznenadili, štoviše, kako bi ih iskoristili za svoje interese.

U ovom radu govorit ćemo, na temelju neobjavljenog arhivskog materijala koji se čuva u Državnom arhivu u Dubrovniku, o obavještajnoj službi i diplomatskoj aktivnosti koju je Dubrovnik razvio tijekom spomenutog rata.³ Kazat ćemo najprije kako je bila organizirana obavještajna služba, a zatim, kako je dubrovačka vlada tu službu koristila i kakve je planove imala.

I

Dubrovačka je vlada bila u stanju u svako vrijeme prikupiti vijesti o pitanjima koja su je zanimala. Prikupljanje vijesti išlo je preko njezinih konzula, stalnih diplomatskih predstavnika (agenata, otpravnika poslova), preko iz-

¹ U tom su ratu Dubrovčani, zahvaćeni općim oduševljenjem u kršćanskom svijetu poslije poraza Turaka pod Bečom, prekinuli veze s Turcima i priznali protektorat Austrije. Time su se teško zamjerali Turcima, pod čijim su protektorat, radi promjene ratne sreće, ponovno morali prijeći.

² Za mletačko-austrijsko-turskog rata 1716.-1718., Mlečani su zauzeli dubrovačko zaleđe - Popovo i Trebinje, odakle su ih jedva uspjeli istisnuti.

³ Općih prikaza o tom ratu ima mnogo. Vidi posebno: Mita Kostić, »Ustanak Srba i Arbanasa u Staroj Srbiji protiv Turaka 1737.-1739. i seoba u Ugarsku.« *Glasnik skopskog naučnog društva* 7-8 (1930): 203-235; Adem Handžić, »Bosanski namjesnik Hekim Oglu Ali-paša.« *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslavenskih naroda pod turskom vladavinom* 5 (1955): 136. Tu se navodi ostala literatura.

vanrednih diplomatskih predstavnika (poklisara, poslanika), kao i preko trgovaca i drugih Dubrovčana koji su boravili u ovoj ili onoj državi ili gradu.⁴

U to vrijeme, kad su im najviše bile potrebne vijesti iz Beča, baš tamo nisu imali svog diplomatskog predstavnika.⁵ Ali ondje je srećom od 1731. boravio njihov zemljak dr. Petar Bianchi.⁶ U Beču je istovremeno boravio i dubrovački vlastelin Frano Đ. Gondola.⁷ U Pečuhu, pak, bio je drugi uvaženi Dubrovčanin, monsinjor Nikola Đivović, prepozit tamošnje crkve.⁸

Senat se, dakle, premda u Beču nije imao diplomatskog predstavnika, imao kome obratiti za potrebne obavijesti. Izgleda da se o tom predmetu na senatskoj sjednici od 27. VII. 1736.⁹ razvila živa diskusija. Odbačen je prvi prijedlog da se donese definitivna odluka u toj stvari, a prihvaćen drugi - da se ne donese odluka nego će se, ako prijedlog bude prihvaćen, kasnije odlučiti hoće li se pisati u Beč ili ne. Ovaj je prijedlog prošao sa samo jednim glasom više. Zatim se prešlo na glasanje za prijedlog da se Malom vijeću naredi, neka piše Franu Đ. Gondoli, prepozitu Đivoviću i Dr. Petru Bianchiju u Beč, onako kako je bilo zaključeno. Prijedlog je prihvaćen sa samo tri protivna glasa.

Čini se, da je Senatu bilo stalo do toga da što prije dobije obavijesti, jer su već sutradan iz kancelarije upućena sva tri pisma. Istoga dana pisali su i

---

⁴ Vidi: Bogdan Krizman, *O dubrovačkoj diplomaciji*. Zagreb: Povijesno društvo NR Hrvatske, 1951.

⁵ Do 1733. godine agent je bio Gabrijel Hallberg. Vidi: Bogdan Krizman, *Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku*. Zagreb: Poduzeće za izdavanje, prodaju i distribuciju knjiga, 1957: 186-187.

⁶ O dr. Petru Bianchiju vidi: Đuro Körbler, »Dubrovčanin Petar Bjanki i nećak mu Didak Arboscelli.« *Rad JAZU* 196 (1913): 1-52; Risto Jeremić i Jorjo Tadić, *Prilozi za poznavanje zdravstvene kulture starog Dubrovnika I*. Beograd: Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, 1939: 75.

⁷ Nismo uspjeli doznati u kakvoj je funkciji bio u Beču ni zašto mu je upućeno samo jedno pismo, koje je ostalo bez odgovora.

⁸ Đivović je 1748. imenovan koadjutorom srijemskog biskupa i posvećen za biskupa Anamurije. Od 1735. nasljednik je srijemskog biskupa. Godine 1756. ponuđena mu je nadbiskupska stolica u Dubrovniku, ali je, na želju Marije Terezije, odbio ponudu. U današnjoj dubrovačkoj katedrali o svom je trošku (2.000 forinti) podigao oltar sv. Ivana Nepomuka. *Isprave i akti 18. st.* sv. 934, 939 (Državni arhiv u Dubrovniku, dalje: DAD).

⁹ *Consilium Rogatorum*, ser. 3 (DAD, dalje: *Cons. Rog.*), sv. 157, f. 159.

svom konzulu u Rijeci, Marku Antunu Orebiću,¹⁰ moleći ga da pisma prosljednji i naređujući mu istovremeno da odgovore, čim stignu iz Beča, posebnim brodom pošalje u Dubrovnik.¹¹

Sva tri pisma bila su gotovo istog sadržaja: Senat želi biti obaviješten hoće li carska vojska, za koju se čuje da vrši pokrete na granicama Ugarske i Srbije, biti upotrijebljena u kakve operacije protiv Turske i predstoji li stvarno rat između ove dvije sile. "Utoliko želimo" - kaže se u pismu Bianchiju - "da nas potanko obavijestite o onome što se kani poduzeti i o onome što bi se u budućnosti moglo poduzeti, ili barem o onome što se o toj stvari govori, za naše znanje i ravnanje." U pismu se izražava nada da će Bianchi svojim vezama s uvažanim ličnostima uspješno obaviti postavljeni zadatak.¹² "Veze koje imate s uvažanim ličnostima dat će vam mogućnosti da dođete do sigurnih podataka, što uzvišeni Senat, po naređenju kojega vam se piše ovo pismo, očekuje od vašeg mara i točnosti." U pismu se dalje nastoji utjecati na Bianchija da što bolje izvrši zadatak, navodeći da će time zadužiti Senat. "Uvjeravamo vas da ćemo svaki vaš rad u ovom poslu zabilježiti s posebnim zadovoljstvom."¹³ Konačno, u pismima svoj trojici bilo je naznačeno da odgovore šalju preko konzula Orebića u Rijeci, koji će ih posebnim brodom uputiti u Dubrovnik.

U to kritično vrijeme, 15. VII. 1736., data je uputa Marku I. T. Bassegliju da se po starom običaju, u ime Republike pođe pokloniti novom bosanskom paši Ali-paši Hekim Oglu.¹⁴ Dubrovčani su već otprije poznavali Ali-pašu koji im je, dok je bio veliki vezir, bio vrlo naklon. I prije nego su dobili odgovore iz Beča, jer su se uporno širile vijesti o pokretima trupa na granicama Ugarske i Srbije, kao i o prebacivanju vojske iz Italije u Ugarsku, Bassegliju je 25. VIII. poslana dopuna uputstva, u kojoj je stajalo da u tajnoj audijenciji podnese paši izvještaj o tom ratnom komešanju i zamoli ga za zaštitu, jer se boje da Mlečani ne iskoriste takvo stanje i izazovu neredu na njihovim granicama. Bassegli je morao dobro paziti kako će na pašu djelovati njegov izvještaj i pamtitu njegove odgovore. "Morat ćete" - kaže se u

¹⁰ Izabran za konzula u Rijeci 17. V. 1736. *Cons. Rog.* sv. 157, f. 115'.

¹¹ *Litterae et commissiones Ponentis*, ser. 27.1, f. 147'. DAD, dalje: *Litt. Pon.*), sv. 54, f. 146'-149.

¹² *Litt. Pon.* sv. 54, f. 147'.

¹³ Bianchi se nije sam ponudio da izvještava Republiku, kako kaže Körbler, o.c. str. 19, već je Senat za to posebno zamolio pismom od 28. VII. 1736; *Litt. Pon.* sv. 54, f. 147'.

¹⁴ *Litterae et commissiones Levantis* ser. 27.1, (DAD, dalje: *Litt. Lev.*), sv. 74, f. 22'.

uputi - “uložiti veliku pažnju, ne samo zapamtiti odgovore koje vam bude dala njegova ekscelencija tokom razgovora, a posebno ono što vam bude odgovorio u pogledu Mlečana, već i motriti dojam koji će na njega učiniti vaše izlaganje, kako biste nas o svemu točno mogli izvijestiti po vašem povratku.” K tome mu je stavljeno u dužnost da prikupi što je moguće više vijesti o dvoru i o svjetskim događajima s kojima bi dvor stajao u vezi.¹⁵

Za dobivanje obavijesti iskorišteni su i poklisari harača Rafo I. Gozze i Jakov D. Bobali, koji su 11. IX. 1736. dobili upute za Carigrad.¹⁶ U pismu koje im je upravljeno 13. XI. Senat traži da nastave sa slanjem vijesti o odnosima između Carigrada i Moskve i o ratu među njima. A u slučaju da Rusi uđu u Vlašku ili Moldavsku, trebaju poslati posebnog kurira radi ravnanja vlade, a i trgovaca, koji u tim zemljama imaju svoje interese. Zbog opreza, ratne i političke vijesti trebaju slati šifrirano i u posebnom pismu.¹⁷ “Vijesti o ratu i druge koje se odnose na politička zbivanja pisat ćete šifrom i u posebnom pismu.” Spomenuti poklisari dugo su se zadržali na Porti. Dana 7. V. 1737. Senat im je uputio pismo u kojemu ih poziva da ponovno pišu, ako su se pisma izgubila, jer su bez ikakvih vijesti: “jer smo ovdje u velikoj tami od svega.”¹⁸

Međutim, glavni izvještač iz Carigrada bio je njihov konzul, poznati Luka Chirico.¹⁹ Istoga dana kad i poklisarima, Senat piše i Chiricu i potiče ga da ih često izvještava, služeći se šifrom kad treba.²⁰ Dana 30. V. 1738. traže još veću tajnost u slanju vijesti i naređuju mu da šifru naslovi na izmišljeno ime Cileno Calerini. “Posebno vam naglašavamo” - stajalo je u pismu - “da nam često pišete ne samo preko Kotora, nego i preko Bosne, ako vam se tamo namjeri kakva sigurna i povjerljiva osoba. Ali takva pisma pisat ćete šifrom na poznato vam ime Cileno Calerini, kako se ne bi znalo ni od koga ni kome su pisana, zbog dužnih obzira u sadašnjim okolnostima. Pored toga, pisma ćete zatvoriti u omot naslovljen na neku osobu u Du-

---

¹⁵ *Litt. Lev.* 74, f. 29’.

¹⁶ *Litt. Lev. sv.* 74, f. 39.

¹⁷ *Litt. Lev. sv.* 74, f. 53.

¹⁸ *Litt. Lev. sv.* 74, f. 63’.

¹⁹ Konzul u Carigradu od 1709. do 1744. Velike zasluge stekao je za Republiku svojom akcijom na Požarevačkom kongresu 1718., gdje je bio u svojstvu tumača britanske delegacije za turski jezik.

²⁰ *Litt. Lev. sv.* 74, f. 64.

brovniku s kojom se dopisujete, kako bi nam stigla povjerljivo.”²¹ Dubrovčani su u to vrijeme na Porti imali i svog dragomana Andriju Magrijina. U vezi s njim, nastala je u to vrijeme čitava afera. Njega je, protiv volje Senata, uzeo u službu nizozemski ambasador Kornelije Calcoen i angažirao ga kao svog tumača na kongresu u Nemirovu.²²

Za prikupljanje vijesti sa Zapada Senat je imao u Italiji nekoliko obavještajnih centara.

U Veneciji je dužnost obavještavanja imao njihov agent Trajan Lalić.²³ Njegovi izvještaji bili su vrlo dragocjeni. Nalazio se na takvom položaju, da je mogao prikupiti važne vijesti, a bio je i u vezi s Bečom.²⁴ Dolazio je do vijesti koje su slali mletački ambasador iz Beča²⁵ i bailo iz Carigrada.²⁶ Imao je veze i s Beogradom,²⁷ a znao je prodrijeti i do stvari o kojima se raspravljalo u mletačkom Senatu. Tako 6. X. 1737. javlja šifrom, koja mu je bila data za strogo povjerljive izvještaje, kako je iz pouzdanih izvora doznao za izvještaj generala Dalmacije podnesen mletačkom Senatu, u kojem se Dubrovčani optužuju da pružaju podršku ljudima iz Popova i nagovaraju ih da se dignu na oružje u korist cara, te da je mletački Senat naredio svom ambasadoru u Beču neka o tome povede računa.²⁸

U Rimu je dužnost obavještajca vršio dubrovački agent opat Frano Parenisi.²⁹ Njegove veze s najvišim crkvenim krugovima, koje su mu otvarale put i do političkih, stavljale su ga u položaj da šalje izvještaje iz prve ruke. Redovito je slao tiskane i rukom pisane izvještaje. U rujnu 1736. poslao im je čak topografsku kartu ondašnjih ratnih operacija.³⁰

²¹ *Litt. Lev.* sv. 74, f. 84. O dubrovačkoj šifri, vidi: B. Krizman, *Diplomati i konzuli*: 109-123.

²² *Litt. Lev.* sv. 74, f. 93, 131.

²³ Zaslužni Dubrovčanin kojemu je za života u Dvoru podignuta spomen ploča, jer je 1764. spasio Republiku od gladi, ishodišni od Mletačke Republike dozvolu izvoza žita u Dubrovnik. Umro je u Veneciji 1774. Nekoliko podataka o njemu, vidi u: *L'Epidauritano lunario raguseo Ragusa*, 1912: 62. Njegova korespondencija u: *Isprave i akti 18. st. br. 3133*.

²⁴ *Isprave i akti 18. st. br. 3133/ 4, 7, 8, 13, 16, 17, 18*.

²⁵ *Isprave i akti 18. st. br. 3133/ 7, 8*.

²⁶ *Isprave i akti 18. st. br. 3133/ 8, 11*.

²⁷ *Isprave i akti 18. st. br. 3133/ 14, 18*.

²⁸ *Isprave i akti 18. st. br. 3133/ 25*.

²⁹ Imenovan je agentom 1713. B. Krizman, *Diplomati i konzuli*: 183-205.

³⁰ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 4.

Lalićeva pošta iz Venecije i Prensijeva iz Rima redovito je išla preko Ancone. Lalić je imao uputu da pisma šalje u duplikatu i dvostrukim putem: izravno i preko Ancone. Na isti način postupao je i dubrovački Senat kada je slao poštu u Veneciju.

Dubrovački konzul u Anconi bio je Dominik Storani.³¹ Osim otpremanja pošte i rješavanja trgovačkih poslova, bio je zadužen i za redovito slanje vijesti.

U Italiji je bio još jedan važni centar iz kojeg su stalno stizale obavijesti. To je bio Napulj, gdje je službu dubrovačkog agenta kod napuljskog kraljevstva vršio Giusto Vandenheuvel.³² Njegova korespondencija išla je preko Barlette, gdje je dubrovački konzul bio Filip Bonelli koji je, kao i Storani, u svakom pismu slao obavijesti. Obično je slao listiće štampane u Napulju i Folinju, ali i rukom pisane izvještaje. Dana 6. IX. 1739. poslao je, na pr., u Mantovi štampan izvještaj o bitki između Osmanlija i Austrijanaca kod Grocke 22. VII. 1739.³³

Svako pismo koje je u ovom periodu upućeno iz Dubrovnika, bilo u Veneciju, bilo u Anconu, Rim, Napulj, Barlettu, po pravilu je završavalo zahvalom na primljenim vijestima i živom preporukom da često šalju vijesti “o tekućim zbivanjima u svijetu” (*delle cose correnti del mondo*).

Za prikupljanje vijesti iz Bosne, Dubrovčani su organizirali vrlo razgranatu obavještajnu službu. Vijesti su stizale povjerljivim pismima i bile provjeravane usmenim iskazima osoba koje su dolazile iz Bosne.³⁴ U Bosni su držali svoje ljude, koji su bili zaduženi da skupljaju vijesti sa svih strana i dostavljaju ih Senatu. To su ljudi koje Senat u pismima Bianchiju naziva “pouzdanе osobe” (*persone di credito*), “nama dobro poznati trgovci” (*mercanti a noi ben cogniti*),³⁵ “naši dopisnici” (*nostri corrispondenti*),³⁶ “naši

---

³¹ Dopisivanje sačuvano u *Isprave i akti 18. st. br. 3110* i obuhvaća razdoblje od 1710. do 1747.

³² Imenovan agentom 12. XI. 1734. Na toj je dužnosti ostao do smrti 1762. Bogata korespondencija u: *Isprave i akti 18. st. br. 3093*.

³³ *Isprave i akti 18. st. br. 3093/179*.

³⁴ *Litt. Pon. sv. 55, f. 29*.

³⁵ *Litt. Pon. sv. 55, f. 32*.

³⁶ *Litt. Pon. sv. 55, f. 38*.

agenti” (*nostri accommessi*),³⁷ “povjerljivi ljudi” (*confidenti*),³⁸ “posebne osobe upućene na sama mjesta da razvide stvari” (*espressi per riconoscere meglio le cose*),³⁹ “pouzdanе osobe zadužene za hitan uviđaj” (*cofidenti incaricati per la sollecita inspetione*),⁴⁰ “naši ljudi posebno zaduženi za skupljanje vijesti” (*nostra gente in cib espressamente impiegata*).⁴¹

Kako je bila organizirana obavještajna služba u Bosni lijepo se vidi iz pisma dubrovačke vlade upućenog 30. VII. 1737. u Beč Bianchiju, koji im je u jednom dopisu stavio do znanja da se jedan njezin izvještaj ne slaže s izvještajima koje posjeduje dvor. Tom prigodom su mu pisali: “U vezi toga (neslaganja izvještaja) kažemo vam da smo vijesti koje smo vam tada dostavili, dobili od pouzdanih osoba, koje su bile u samoj Bosni i da su nam istinitost vijesti potvrdili nama dobro poznati trgovci koji su se vratili iz Bosne. Osim toga, nismo samo s vremena na vrijeme slali posebne osobe da bolje razvide stvari, već smo održavali stalnu prepisku s pouzdanim osobama, koje su se nalazile na samom mjestu. Stoga ne možemo shvatiti kako je nastalo neslaganje, ako se ne radi o izvještajima iz različitog vremena i ako oni tamo nisu imali svježije vijesti od naših.”⁴²

Kako se vidi, dubrovačka je vlada imala u Bosni svoje stalne povjerljive izvještače, a nekada su slali i specijalne kurire da razvide jesu li vijesti točne. S tim ljudima stalno su se dopisivali.⁴³ Štoviše, dopisivali su se i s ministrima koji su boravili na pašinom dvoru.⁴⁴ Kad se ukazala potreba, vlada je širila mrežu svoje obavještajne službe. Dana 11. IX. 1737. dostavili su u Beč vijesti koje su dobili od “novog dopisnika iz Albanije.”⁴⁵

To su bili, dakle, oni “dobri kanali” (*buoni canali*) o kojima govori redaktor vijesti poslanih u Beč 20. II. 1738., preko kojih je obavještajna služba u Dubrovniku dobivala potrebne podatke.

³⁷ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 61’.

³⁸ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 74.

³⁹ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 35’, 39.

⁴⁰ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 66’.

⁴¹ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 143.

⁴² *Litt. Pon.* sv. 55, f. 35’.

⁴³ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 35.

⁴⁴ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 11’.

⁴⁵ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 73.

Na kojim su sve mjestima imali svoje obavještajce, nije moguće utvrditi. Spominju se izvještaji iz Bijelog polja,⁴⁶ iz Novog Pazara,⁴⁷ pa čak i iz osmanskog tabora u Vitovlju.⁴⁸ Bilo je slučajeva da im je dopalo u ruke i poneko povjerljivo pismo. Tako su imali u rukama pismo jednog poglavara na pašinu dvoru, koje je bilo upravljeno nekom agi, njegovu pouzdaniku,⁴⁹ i pismo jednog sarajevskog trgovca pisano drugom trgovcu.⁵⁰ Zaplijenjeno je i pismo nekog Židova s dvora bosanskog paše upućeno drugom Židovu u Italiju.⁵¹

Nažalost, za ovaj period nisu sačuvani izvještaji obavještajaca iz Bosne. O njima se može govoriti jedino na temelju redakcija vijesti koje su redovito slane u Beč.

Obavještajni centar za Albaniju nalazio se u Draču. Službu obavještajca obavljao je tamošnji dubrovački vice-konzul Marko Cobasso. Njega je 13. XI. 1736. naročito zamolila dubrovačka vlada da bude "obilan u vijestima" koliko iz Albanije, toliko i u onima koje dođu s Porte i sa drugih strana.⁵² Vijesti je morao slati svakim brodom koji mu se namjeri.⁵³

Izloživši ukratko kako je izgledala mreža obavještajne službe kojom se u ovom razdoblju služila Dubrovačka Republika, treba se osvrnuti i na poteškoće na koje je nailazila kod prikupljanja vijesti.

Za prijevoz pošte morem upotrebljavali su se trgovački brodovi koji su slučajno išli u ovu ili onu luku, a u hitnim i važnim slučajevima posebni brodovi.

Trajanje putovanja i dostavljanje pošte umnogome je ovisilo o vremenskim prilikama. Nije bio rijedak slučaj da brod zbog oluje danima nije mogao isploviti iz luke. Jednom, primjerice brod s poštom za Barlettu nije mogao isploviti iz Dubrovnika od 12. II. do 4. III. 1736.⁵⁴ Inače, put iz Bar-

---

⁴⁶ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 39'.

⁴⁷ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 33', 33.

⁴⁸ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 210.

⁴⁹ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 211'.

⁵⁰ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 222.

⁵¹ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 23.

⁵² *Litt. Lev.* sv. 74, f. 54.

⁵³ *Litt. Lev.* sv. 74, f. 66'.

⁵⁴ *Litt. Lev.* sv. 74, f. 125.

lette do Dubrovnika mogao se prevaliti u manje od 24 sata, ali je redovito trajao 2-3 dana. Jednom je pismo iz Ancone od 3. VI. stiglo u Dubrovnik već 6. VI.⁵⁵ Pošta iz Rima mogla je stići otprilike za 15 dana.⁵⁶ Ali, moglo se dogoditi da na putu stoji i nekoliko mjeseci.⁵⁷ Put iz Venecije do Dubrovnika trajao je oko 15 dana.⁵⁸ Iz Rijeke do Dubrovnika stizalo se najranije za 7-8 dana.⁵⁹ Prebacivanje pošte iz Rijeke do Dubrovnika i obratno obavljalo se redovito preko Trpnja na Pelješcu. Tamo je bilo više lađa zvanih "gaeta", koje su bile obvezne - per turnum - voziti poštu u Rijeku i odanle dovoziti onu iz Beča. Gaete su imale vesla i jedra i 5 članova posade: kapetana i 4 mornara. Pošta iz Dubrovnika išla je brodom do Stona, odatle štafetom od sela do sela do Trpnja, odakle se, kako smo kazali, prevozila u Rijeku.

Iz Rijeke se nije moglo dostaviti poštu u Beč i odanle dobiti odgovor za manje od 14 dana.⁶⁰ Jednom je pismo iz Rijeke do Beča stajalo na putu od 21. VII. do 2. VIII. 1738.⁶¹ Prema tome, pošta iz Beča mogla je stići u Dubrovnik za 15 dana, no rijetko je stizala u tom roku. Redovito je bila na putu 18-20 dana. Jednom je zabilježen rekordni rok od 13 dana.⁶²

Prikupljanje vijesti iz Bosne naročito je otežano poslije pobune plemena Klementa i Arbanasa, koji su 1737. zauzeli Novi Pazar. Prigodom ponovnog zauzimanja ovog trgovačkog centra od strane Turaka bilo je poubijano više murlaka, a među njima i jedan dubrovački trgovac, dok se za drugog, Frana Bogašinića, dugo vremena nije ništa znalo.⁶³ Tada su Turci postali posebno nepovjerljivi i sumnjičavi prema svakome.⁶⁴ Zatvorili su sve prolaze i

⁵⁵ *Litt. Lev. sv. 74, f. 125.*

⁵⁶ *Litt. Lev. sv. 74, f. 236.*

⁵⁷ Duplikat pisma koje je opat Parensi uputio iz Rima 23.VIII.1738. preko Venecije, stiglo je u Dubrovnik krajem siječnja 1739. *Litt. Pon. sv. 56, f. 44.*

⁵⁸ *Litt. Pon. sv. 55, f. 155, 164..*

⁵⁹ Iz Orebićevih pisama se vidi da su bile velike razlike u trajanju putovanja: 7 do 30 dana. *Isprave i akti 18. st. br. 3120/ 54, 58.*

⁶⁰ *Isprave i akti 18. st. br. 3120/ 48.*

⁶¹ *Litt. Pon. sv. 55, f. 229.*

⁶² *Litt. Pon. sv. 55, f. 40'.*

⁶³ *Litt. Pon. sv. 55, f. 48', 49.* Bogašinić se spasio bjegom. Došao je do Dubrovnika, ali je bio upozoren da ne ulazi u grad kako Turci ne bi tražili njegovu ekstradiciju. *Litt. Pon. sv. 55, f. 99..*

⁶⁴ *Litt. Pon. sv. 55, f. 48..*

plijenili sva pisma bez razlike.⁶⁵ Izvještavanje je postalo opasno po život.⁶⁶ Zbog jednog neoprezno upućenog pisma, koje su Turci zaplijenili, stradala su dva dubrovačka misionara u Plovdivu, Radomirić i Bošković u svibnju 1738. god.⁶⁷

U srpnju ili početkom kolovoza 1738. nestao je i “najvrijedniji dubrovački obavještajac”, kako se kaže u pismu Bianchiju od 18. VIII. 1738., koji je išao kamo god je trebalo i izvještavao o stvarima koje je vidio.⁶⁸

Slučaj Novog Pazara naročito je smanjio priljev vijesti od strane trgovaca, koji su bili na raznim stranama po Turskoj i često boravili u mjestima iz kojih su vijesti tražene, jer su se, poslije ubojstva onog trgovaca i konfiskacije njegove imovine, razbježali. Nitko više nije htio boraviti u mjestima kroz koja je prolazila turska policija.⁶⁹

Vijesti su kasnile zbog raznih nezgoda kurira,⁷⁰ gubljenja pošte⁷¹ i izvanrednih mjera opreza od strane Turaka,⁷² koji nisu propuštali osobe za koje nisu bili sigurni da nose vijesti u njihovu korist.⁷³

Vijesti iz Carigrada stizale su trima putevima: glavnim karavanskim putem Carigrad - Sofija - Niš, kroz Srbiju i Hercegovinu preko Bileće i Trebinja u Dubrovnik; preko Kotor - Carigrada - vardarskom dolinom na ušće Drima, te preko Kotor u Dubrovnik i morskim putem.⁷⁴ Iako se taj put mogao prevaliti za manje od 20 dana, rijetko je pošta stizala u tom roku.⁷⁵ Carigradske vijesti, koje su iz Dubrovnika slane u Beč, bile su stare nekad

---

⁶⁵ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 49', 59, 61.

⁶⁶ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 216'.

⁶⁷ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 194'.

⁶⁸ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 230.

⁶⁹ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 11'.

⁷⁰ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 130.

⁷¹ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 134.

⁷² *Litt. Pon.* sv. 56, f. 130.

⁷³ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 142'.

⁷⁴ U pismu upućenom Bianchiju 18. IX. 1738. kažu da su primili pismo iz Carigrada od 22. VII. Ono od 14. VII., upućeno redovitim kopnenim putem, nisu uopće primili, a ono od 12. VIII. primili su preko Kotor. *Litt. Pon.* sv. 55, f. 248.

⁷⁵ Vidi: Bariša Krekić, »Kurirski saobraćaj Dubrovnika sa Carigradom i Solunom u prvoj polovini XIV. veka.« *Zbornik radova Vizantološkog instituta SAN 1* (1952): 118.

trideset,⁷⁶ nekad četrdesetpet, nekad čak preko pedeset dana.⁷⁸

Iz ovog kratkog prikaza možemo zaključiti, da je obavještajna služba Dubrovačke Republike i u vrijeme ovog rata, pored svih teškoća i prepreka, bila na zavidnoj visini i da je dubrovačka vlada bila među najobavještenijim vladama onoga doba.

II

Zahvaljujući dobro organiziranoj obavještajnoj službi, dubrovačka je vlada mogla iz dana u dan pratiti svjetske događaje i na diplomatskom i na ratnom polju i tako se osigurati da ih događaji ne iznenade. Na taj su način Dubrovčani bili u stanju u danom trenutku poduzeti odgovarajuće diplomatske korake usmjerene na to da u slučaju promjene gospodara na njihovim granicama, odnose s novim gospodarima usklade sa svojim interesima, a posebno na to da im se, u slučaju kakvih promjena, Mlečani ne uvuku iza leđa i tako ih odvoje od njihova prirodnog trgovačkog zaleđa.

Vrlo je zanimljivo pratiti te dubrovačke akcije tijekom austrijsko-turskog rata. U političko-diplomatskoj povijesti Dubrovačke Republike ove su možda najtipičniji primjer njihova vjekovnog laviranja i spretnosti koju su pokazali *vis-à-vis* velesila u svrhu očuvanja nezavisnosti i ekonomskog prosperiteta. Promatrajući te akcije, pada nam na pamet izreka koja je o Dubrovčanima kolala po Levantu: - Mi nismo kršćani, mi nismo Židovi, već siromašni Dubrovčani" (*Non siamo cristiani, non siamo ebrei, ma poveri Ragusei*).⁷⁹

Evo kako su Dubrovčani pratili događaje i na njih reagirali.

Na prvo pismo upućeno Bianchiju 28. VII. 1736., u kojem su, kako smo ranije kazali, tražili obavijesti hoće li doći do rata između Austrije i Turske, dobili su odgovor u Bianchijevu pismu od 18.VIII. iste godine.⁸⁰ U odgo-

⁷⁶ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 108'.

⁷⁷ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 61'.

⁷⁸ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 105.

⁷⁹ Joseph von Hammer, *Geschichte des osmanischen Reiches*. vol. 7. Pest, 1831: 29.

⁸⁰ *Isprave i akti 18. st. br. 958/2*. U ovom svežnju su Bianchijeva pisma. Dalje ćemo označavati samo broj pisma.

voru je stajalo da do rata neće doći ako Turci pristanu na ruske i austrijske uvjete,⁸¹ a da ni u kojem slučaju neće doći do rata ove godine, jer nisu opskrbljene utvrde na granicama.

Na ovaj izvještaj, tražili su od Bianchija⁸² da ih izvijesti kuda bi, u slučaju sukoba, bile uperene prve akcije, na Vlašku i Moldavsku ili na bliže pokrajine (Bosnu i Hercegovinu). Iz Italije im, naime, stižu vijesti da Bosna u svakom slučaju mora pripasti caru, bilo na temelju preliminara, bilo oružanim putem.

Odgovor na ova pitanja dobili su u Bianchijevu pismu od 20. X. Ali, u međuvremenu su primili još dva Bianchijeva pisma (od 15. i 19. IX.). U prvom im javlja da se u Beču mnogo govori o ratu i da su mišljenja podijeljena. Razgovarao je s dva visoka generala, oni su protiv rata. Međutim, ruska carica urgira da austrijske trupe uđu u Vlašku i Moldavsku i prijeti da će, u protivnom slučaju, ona tamo ući i prekinuti s dvorom, ako ne otvoreno, a ono proglašujući se nevezanom ranijim ugovorima. Bianchi misli da će na proljeće, ako tijekom zime ne bude sklopljen mir posredstvom cara i pomorskih sila (Nizozemske i Engleske), izbiti rat. Dalje im piše o projektu generala Schmettaua, koji predviđa formiranje korpusa pod zapovjedništvom princa Hilburghausena i generala Schmettaua koji bi imao udariti na Bosnu. Bianchi se pokazuje spremnim da ih preporuči, ako oni žele, ovoj dvojici generala, jer pozna i jednog i drugog.

Drugo Bianchijevo pismo bilo je alarmantno. Pala je odluka da se započne rat i vojska premjesti u blizinu Beograda, te napadnu Niš i Vidin, a jedan korpus da ide na Buhać. Javljaajući ovu odluku, Bianchi izražava bojazan da austrijska vojska, zbog nesposobnosti i slabog iskustva dvaju glavnih pobornika rata - princa Hilburghausena i barona Partensteina, ne doživi težak poraz.

Ova vijest stigla je u Dubrovnik vjerojatno 24. X. i bez sumnje iznenadila dubrovačku vladu.⁸³ Što sad raditi? Presaviti pismo koje su upravo primili,

---

⁸¹ Austrijski uvjeti sastojali su se u tome da im Turci ustupe Vlašku, Moldavsku i Bosnu, te da bude obustavljena trgovina između Turske i carevih zemalja.

⁸² Pismo od 23. IX. 1736. *Litt. Pon.* sv. 54, f. 168'.

⁸³ Ovdje dolazi do izražaja jedna karakteristika ondašnje obavještajne službe. Ljudi razbijaju glavu kako postupiti, a pismo koje je sasvim mjenjalo situaciju bilo je već 15 dana na putu. To je Bianchijevo pismo od 10. X., u kojem im je javljao da je povučena odluka o ratu.

staviti ga u kurirsku palicu i otrčati s njime Ali-paši? Prihvatiti ponudu Bianchija i zamoliti ga da ih preporuči Hilburghausenu i Schmettau? Ili možda napraviti i jedno i drugo? Senat, koji se sastao sutradan,⁸⁴ odlučio se za ovo drugo, s malom modifikacijom, i jednoglasno zaključio da se Bianchiju piše onako kako se čita u pismu koje je iz vladina tajništva izašlo 27. X.⁸⁵ Prema uputama u njemu, Bianchi je morao iskoristiti veze sa spomenutim generalima i u *svoje ime* izraziti zadovoljstvo koje će njegova Republika osjetiti kad dozna za carske odluke u vezi Bosne i da je taj tako slavni pothvat upravo njima povjeren i sreću koju će joj donijeti to što će imati za susjeda tako moćnog vladara iste vjere, koji je na nju uvijek gledao s posebnom ljubavlju i u svakoj prigodi pružao svoju moćnu zaštitu. Bianchi je trebao dalje ispitati svrhu ovih pokreta: hoće li cijeli teritorij koji bude oduzet Turcima ostati pod carskom vlašću, ili bi koji dio mogao biti ustupljen Mlečanima. Koji dio, na koji način i pod kojim uvjetima. “To je za nas najvažnija stvar” - kaže se u pismu - “i zato morate uložiti svu pažnju, da doznate od spomenutih generala, koji bi to mogli znati iz uputstava koje trebaju dobiti”. Budući da je situacija tako ozbiljna, mole ga da ih tjedno izvještava i šalju mu, zbog čuvanja tajne, primjerak šifre.

U međuvremenu je stiglo Bianchijevo pismo o obustavi planiranog rata i drugo u kojem im je, umjesto odgovora na pitanja postavljena u pismu od 23. IX., detaljno opisao tijek konferencije na kojoj je bila donesena odluka o ratu i zašto je kasnije ta odluka povučena.⁸⁶

Naime, pošto je na spomenute careve zahtjeve upućene Porti stigao nepovoljan odgovor,⁸⁷ sedmog rujna 1736. sastala se konferencija koja je trajala od 11 sati ujutro do 3 sata poslije podne. Na konferenciji, protiv mišljenja svih najstarijih generala, koji su se pismeno izjasnili protiv rata, i protiv mišljenja svih prisutnih generala i ministara, car je na nagovor sekretara konferencije Bartensteina i njegove kreature princa Hilburghausena odlučio da se smjesta navijesti rat Turcima.⁸⁸

⁸⁴ *Cons. Rog.* sv. 157, f. 165’.

⁸⁵ *Litt. Pon.* sv. 54, f. 173’.

⁸⁶ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pisma br. 5, 6.

⁸⁷ Turci su odgovarali da se njihov spor sa Rusima ne tiče Austrije, da je protiv njihovih zakona da napuste Bosnu bez oružja i konačno, da se zabrana trgovine među nacijama u vrijeme mira protivu prirodnim zakonima.

⁸⁸ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 6.

Carevu savjest (još, naime, nije bilo proteklo vrijeme primirja zaključenog požarevačkim mirom) umirio je njegov ispovjednik o. Teneman, kome je Zinzendorf priopćio da je car obaviješten kako Turci sklapaju mir i savez s Perzijancima, kojima su Turci spremni ustupiti sve zemlje koje su pripadale Perziji pod vladom Šaha Abasa II. (Armeniju i Babiloniju), a neka im Perzijanci samo pomognu da ponovno zauzmu ono što su u prošlim ratovima izgubili u Ugarskoj i Albaniji.

Na temelju odluke da se ide u rat, velika se vojska skupljala u Futaku, a Hilburghausenove regimente oko Osijeka. Palfi je dobio prvi nalog da maršira na Zemun, zatim drugi da podiže mostove na Dunavu i nastupa prema Vidinu, s namjerom da tamo zaposli Turke, kako bi “naš heroj Hilburghausen”, kako se izražava Bianchi, mogao ući u Bosnu. Po riječima Bianchija, svi pametni ljudi očekivali su iz svega ovoga veliku katastrofu.

Srećom su stigla nova pisma iz Carigrada, a gotovo istovremeno i izvještaj o vojsci, koji je Palfi poslao caru po knezu Tirainu. Pisma su govorila o skorom zaključenju mira između Turske i Perzije i o želji Rusa da mir bude sklopljen, zadovoljavajući se sa samim Azovom. Izvještaj pak o stanju u vojsci bio je očajan: izmorena je dugim maršem, velikim dijelom bolesna; sijeno uništeno poplavom Dunava, a vojnici bez ikakva oduševljenja. K tome je maršal Palfi poručivao caru da mu pošalje nasljednika, ako u ovo vrijeme i s ovakvom pripremom želi započeti operacije protiv Turaka, jer on ne želi pod stare dane izgubiti ugled koji je stekao u 50 godina službe caru. Osim toga, zaklinjao je cara da svoje trupe ne preda u neiskusne i preuzetne Hilburghausenove ruke, čiji su projekti same obmane. Sam pak knez Tirain poručio je caru neka pošalje duumvire u bolnicu i neka ih dade liječiti kukurijekom. Sve to uvjerilo je cara da povuče odluku o ratu.

Poslije ove odluke duhovi su se smirili. Do 15. I. 1737. Bianchi nije slao vijesti u Dubrovnik To znači da je dubrovačka vlada bila *de facto* bez Bianchijevih izvještaja od kraja mjeseca studenog 1736. do početka ožujka 1737., kada su zajedno stigla dva njegova pisma od 15. I. i 6. II.⁸⁹

U tom razdoblju u Dubrovniku se živjelo u neizvjesnosti. Međutim, vlada je pošto-poto htjela biti načistu hoće li doći do rata ili će biti sklopljen mir i poduzimaju li Mlečani na bečkom dvoru kakve korake, jer su iz Italije stizale svakojake glasine. Da se oslobodi ove neizvjesnosti, vlada je napisala

---

⁸⁹ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pisma br. 8, 9.

dva pisma. Jedno 11. I. 1737., a drugo 4. II. iste godine.⁹⁰ U drugom su napose zatražili, prema zaključku Senata od 30. I. 1737.,⁹¹ na koji bi način i čijim posredstvom mogli tamo izložiti svoje želje i biti lijepo primljeni u slučaju potrebe u sadašnjim zbivanjima.

Po tome izgleda da je već tada u krugovima dubrovačke vlade prevladalo mišljenje koje se u to vrijeme širilo po Europi, naime, da se približio kraj Otomanskom carstvu.

Kad su konačno stigla spomenuta dugo očekivana pisma, u kojima je Bianchi javljao da je predsjednik ratnog savjeta uputio pismo velikom veziru sa zahtjevom da se nagodi s ruskom caricom, jer će inače Austrija ući u rat; da se vrše pripreme za rat, iako generali ne vjeruju da će do njega doći,⁹² jer ne mogu vjerovati da će Turci htjeti ratovati s dvije goleme vojske - ruskom i austrijskom; da će Mlečani u slučaju rata morati dati novac ili praviti diverzije za račun cara. Pored toga, Bianchi je u ovom pismu zamolio Senat da mu, ako smatra da je to u njegovom interesu, pošalje kakvu sigurnu obavijest o Turcima, koju bi on istoga dana proslijedio caru i tako ga zadužio prema Senatu.

Ovakve vijesti iz Beča i Bianchijeva sugestija o slanju izvještaja o Turcima, što bi ih preporučilo kod cara, trgnule su dubrovački Senat i sklonile ga da se konkretnije angažira na austrijskoj strani. O situaciji se raspravljalo dva puta u Senatu. Na senatskoj sjednici, održanoj 1. III., zaključeno je da se piše Bianchiju o pitanju o kojem se raspravljalo, pošto je bio odbijen prijedlog, da se posebna osoba pošalje u Beč.⁹³ Zatim je donesen drugi zaključak da Bianchi u državno ime govori na bečkom dvoru o onome što je Senat odlučio i na način kako je odlučio.⁹⁴ Konačno, na senatskoj sjednici od 6. III., odobrena su dvostruka pisma za Bianchija, koja su istoga dana izašla iz vladine kancelarije i upućena u Rijeku posebnim brodom (*cum cymba de Zap-tat*).⁹⁵

⁹⁰ *Litt. Pon.* sv. 54, f. 192-192'; 206-207.

⁹¹ *Cons. Rog.* sv. 157, f. 200'.

⁹² Maršal Palfi se kladio u 10.000 ongara, da neće biti rata, a jedan drugi u 20.000 da Palfi to ne zna, iako se nije htio kladiti da neće biti rata. Bianchi je osobno vjerovao da će doći do rata. *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 9.

⁹³ *Cons. Rog.* sv. 157, f. 217'. Da se pošalje u Beč posebni delegat glasalo je 14 senatora, a 21 se usprotivio.

⁹⁴ *Cons. Rog.* sv. 157, f. 217'.

⁹⁵ *Cons. Rog.* sv. 157, f. 218.

Dva pisma, zacijelo plod obilnih senatskih diskusija i prijedloga, bila su, dakle, na putu za Beč. Oba su bila naslovljena na Bianchija, ali je samo jedno bilo namijenjeno njemu, dok je drugo, s vijestima iz Bosne i Hercegovine, bilo namijenjeno ministru kojega Bianchi ocijeni najpogodnijim. Odabranom ministru trebalo je stvoriti dojam da je to prvo pismo Senata Bianchiju. Zbog toga dvostruka pisma.

Da su kojim slučajem pisma pala u ruke Turaka, dubrovački bi Senat teško uspio ublažiti njihov gnijev. U njima bi pročitali doslovno ove riječi: “Vrlo su žive i stare težnje ove Republike da vidi kako slavne carske armije tjeraju s ovih granica barbarstvo i oslobađaju nas okova u kojima smo se zbog geografskog položaja morali naći. Sada zahvaljujemo Svevišnjem jer se, kako izgleda, približio čas ostvarenja naših želja, pa se uzdamo da ćemo ne samo odahnuti od tolikih tjeskoba koje su vam dobro poznate, već i osjetiti blagonaklonost vašeg carskog i katoličkog veličanstva, u što nas je uvjeravao slavne uspomene Vaš otac Leopold, da će se naime spojiti granice njegovih država s našom.”⁹⁶

U nastavku pisma izražavaju bojazan da bi njihovi susjedi Mlečani mogli nastojati, po svom običaju, dobiti okolne pokrajine, što nipošto ne bi bilo korisno njegovu veličanstvu, a za njih bi predstavljalo potpunu propast. Nadaju se da car nipošto neće dozvoliti da se koja druga sila postavi između carskih i dubrovačkih posjeda, pozivajući se na ugovor od 20. VIII. 1684. i na odluke Požarevačkog mira (1718.).

Dubrovačka je vlada bila svjesna riskantnosti ovog pothvata. Stoga je naročito preporučila Bianchiju neka dobro pazi kod prvog poteza koji bi, pogrešno učinjen, mogao upropastiti stvar i izazvati najopasnije posljedice.⁹⁷ Kod izbora ministra kojemu će povjeriti stvar, neka pazi da je potpuno povjerljiv i da nema možda kakve veze s drugima. Stvar je morala ostati u potpunoj tajnosti, pa je, prema tome, Bianchi morao odbiti, ako ministar predloži da Dubrovčani pošalju svog poslanika *ad hoc*. Rezultat o audijenciji morao je poslati šifrirano i naznačiti ime ministra s kojim je razgovarao. Prihvaćajući Bianchijevu preporuku kako bi bilo dobro da pošalju obavijesti o Turcima, kao prilog pismu šalju mu vijest o ratnim pripremama u Bosni i

---

⁹⁶ *Litt. Pon.* sv. 54, f. 214.

⁹⁷ *Litt. Pon.* sv. 54, f. 213.

Hercegovini.

Dana 7.III.1737. Senat je odgovorio na pismo prepozita Đivovića od 9.II. u kojemu je javljao kako je vojska dobila naredbu da bude u pripravnosti i citirao riječi iz carskog oglasa, kojim su tražene izvanredne novčane pomoći “za potrebe turskog rata koji, koliko god bismo htjeli izbjeći, teško ćemo u tome uspjeti”, moleći ga da ih izvještava svakog tjedna ako započnu ratne operacije.⁹⁸

Istoga dana dopunili su pismo za Bianchija. Tražili su, naime, da ih izvijesti o djelatnosti posrednika za sklapanje mira - Engleza i Nizozemaca, te kako na čitavu stvar gledaju Francuska i Španjolska.

Sva ova važna pisma poslana su, kako smo ranije kazali, posebnim brodom preko Rijeke. Tamošnji konzul Orebić dobio je nalog da brod zadrži u Rijeci dok ne stigne odgovor iz Beča, te da o tome obavijesti Bianchija, kako bi požurio s odgovorom.⁹⁹

Odgovor na to pismo stigao je u Dubrovnik oko 20. IV.,¹⁰⁰ ali rezultata o obavljenoj misiji istom oko 20. V.¹⁰¹ Bianchi, naime, nije uspio odmah dobiti audijenciju kod Bartensteina, s kojim je kao najuticajnijim odlučio razgovarati.¹⁰² To mu je konačno uspjelo preko baruna Saidowitza, koji je bio i njegov i Bartensteinov prijatelj.

Izvještaj o rezultatu audijencije pisan je u Beču 13. IV.¹⁰³ Bianchi je bio potpuno zadovoljan. Bartenstein se pokazo sklonim i izjavio da će čitavu stvar pažljivo razmotriti i razgovarati s carem. No, najtoplije je preporučio Bianchiju neka utječe na Senat, da što češće i u najvećoj tajnosti šalju vijesti o Turcima, jer će na taj način kod cara probuditi i oživjeti simpatije prema Republici. I Bianchi im je to ponovno preporučio, jer je u tome vidio efikasno sredstvo za pristup Bartensteinu.

U vezi Mlečana, Bianchi je samosvjesno pisao Senatu: “Uvjeren uvjeravam Vaše ekscelecije da Mlečani neće napraviti ništa što ja ranije ne bi znao

⁹⁸ *Isprave i akti 18. st. br. 3061/37.*

⁹⁹ *Litt. Pon. sv. 54, f. 220.*

¹⁰⁰ *Litt. Pon. sv. 54, f. 234’.*

¹⁰¹ *Litt. Pon. sv. 54, f. 246.*

¹⁰² Kod Bartensteina je bilo vrlo teško dobiti audijenciju. I prvi carevi ministri morali su danima čekati da budu primljeni. *Isprave i akti 18. st. br. 958/2, pismo br. 13.*

¹⁰³ *Isprave i akti 18. st. br. 958/2, pismo br. 17.*

i dosljedno, neće se desiti ništa čega se bojite prije nego ja postignem što sam naumio.”¹⁰⁴

Dalje im je javljao da se vratio kurir iz Babadaka s odgovorom velikog vezira na ultimativno pismo predsjednika ratnog savjeta Königsega u kojemu traži odgovor, želi li rat ili mir. Veliki vezir je odgovorio da želi mir i nastojat će zadovoljiti Ruse, da će se održati kongres u Sereku blizu rijeke Pruta, ali je to u Beču shvaćeno kao taktika za dobivanje u vremenu, pa su poduzete mjere da vojska iziđe iz zimovališta i skupi se u Uipalanki sa zadatkom da napadne Vidin, a kasnije Bosnu i Albaniju.

U pismu od 27. IV.¹⁰⁵ pisao im je još konkretnije o ratnim operacijama i sastavu Hilburghausenove vojske, koja je imala krenuti na Bosnu. Bianchi će zajedno s generalom Palavicinijem posjetiti Hilburghausena prije njegova odlaska u Bosnu. Zatim im je javljao kako se Palavicini bavi mišlju da preko cara zamoli Republiku neka mu pošalje više mornara za posade na 4 fregate sagrađene na Dunavu, jer cijeni dubrovačke pomorce. Ali on ga je sklonio od toga, jer bi time Republiku izvrgnuo opasnosti.¹⁰⁶

Sve ove vijesti podržavale su Dubrovčane u uvjerenju da će doći do sukoba. Sljedeće pak pismo od 1. V.¹⁰⁷ potpuno ih je uvjerilo da je rat neizbježan. K tome, stekli su i ugodno uvjerenje da njihove stvari u Beču vrlo dobro stoje. Bianchi im, eto, javlja da je Bartenstein razgovarao s carem, zanesen držanjem Republike, te da će poduzeti sve potrebne mjere da spriječi mletačke namjere, uvjeravajući ih da se Mlečani neće ni maknuti kad njegovi ljudi budu na dubrovačkim granicama. Bartenstein pak, čiju volju, po Bianchijevim riječima, car uvijek izvršava, sa svoje je strane uvjeravao Republiku da se nipošto nikome neće dozvoliti ulaz u ove krajeve i da će Republika ubrati, poslije carske pobjede, obilne plodove zbog svojih iskre-

---

¹⁰⁴ Bianchi je stvarno imao vrlo dobre veze. Osobno je poznao maršala Guida od Starenberga, generala Palavicinija i Hilburghausena. Barun Saidowitz mu je bio prijatelj. Kod baruna Bartensteina i ratnog referenta Webera bio je veoma često. Knez Hamilton, general konjice bio mu je naročiti prijatelj i zaštitnik. Kod njega je stanovao i hranio se. Imao je veze sa barunom Engelhartom koji je više puta bio zapovjednik Oršove, s maršalom Kewenhüllerom, generalom Maullijem i ruskim poslanikom u Beču itd.

¹⁰⁵ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 17.

¹⁰⁶ Posade za ove fregate i druge brodove na Dunavu sakupljene su iz Hamburga, Senja, Bakra, Rijeke, Trsta, Livorna i Genove. *Isprave i akti 18. st.* br. 3120/31, pismo br. 34.

¹⁰⁷ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 18.

nih namjera i revnosti za carevu stvar. Stoga je zamolio Republiku da ga izvještava o svemu iz turskih krajeva, a naročito iz Bosne. Rekao je također da je od cara dobio nalog da ovu carevu volju priopći Seckendorfu i Hilburghausenu i pozvao Bianchija da ga, čim primi kakve vijesti, odmah posjeti u Laxenburgu.

Bianchi je, pišući ovo pismo, bio vrlo raspoložen. Bodrio je dubrovačku vladu da se ne uznemiruje ni za što, samo neka drži stvari u tajnosti i šalje obavještenja. "Ja ne znam po čemu, pisao im je, imam sreću da sam dobro viđen od sve ove gospode koja su u vladi ... Glavni savjetnici komore moji su dobri prijatelji." To ih je trebalo ohrabriti da mu se lakše povjere ako budu imali kakve posebne namjere.

Najznačajnija vijest u pismu glasila je: "Bosna će ovoga puta apsolutno pripasti caru ili silom ili ugovorom. Republika će apsolutno sigurno graničiti s carevom državom."¹⁰⁸

To su bile careve riječi, koje mu je prenio Bartenstein. Bianchi je stvar smatrao sasvim sigurnom. Nikakvo čudo da se u njemu, koji se tako čvrsto osjećao u Beču, rodila misao kako bi bilo dobro da Republika kupi nešto od posjeda koje car ima zauzeti. U tom smislu pisao je Senatu da mu jave, ako zaista to žele, te da mu pošalju zemljovid čitave granice Republike, kako bi konkretno mogao razgovarati s barunom Bartensteinom.

Na ova tri pisma dubrovačka je vlada odgovorila Bianchiju pismom od 23. V. 1737.¹⁰⁹ Sigurnost s kojom je Bianchi govorio o zauzimanju Bosne, a i vijesti koje su stizale iz same Bosne,¹¹⁰ naime, da se tamo ne vrše nikakve pripreme ni vojske ni hrane ni municije, navela je dubrovačku vladu da povjeruje da će Turci biti poraženi i da će se uskoro na njihovim granicama pojaviti carska vojska. Dosljedno tome, trebalo je poduzeti sve što su u tom času zahtijevali njihovi interesi: preporučiti Bianchiju neka budno pazi kad će krenuti na zauzimanje Bosne, jer oni prethodno moraju tražiti od cara da zaštiti njihove interese. Tu se u prvom redu radilo o haraču. Car je već u preliminarima morao postaviti uvjet da Dubrovnik bude osoloboden plaćanja

---

¹⁰⁸ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 18.

¹⁰⁹ *Litt. Pon.* sv. 54, f. 248-257.

¹¹⁰ Prepozit Đivović također im je pisao o skorom sukobu. *Isprave i akti 18. st.* br. 934, 939, pismo br. 3.

harača Turcima, jer bi se zlo proveo kad bi car dobio svu Bosnu. Albanska obala ostala bi u rukama Turaka, a oni s obvezom harača. Zatim, u Beču su morali znati da Dubrovačka Republika ne graniči izravno s Bosnom, nego s Hercegovinom, te ako bi se na preliminarima Austrija ograničila samo na Bosnu, oni bi se našli u mnogo težoj situaciji nego prije.

Osvrćući se na Bianchijevu sugestiju da se ovom prigodom okoriste za proširenje svojih granica (*qualche acquisto*), samo se po sebi razumije, njihova je opravdana želja da opet dobiju ono što su ranije imali, a što im je turska bahatost oduzela, a i da prošire teritorij prema mogućnostima u kojima se nađu. Ali samo u povoljnoj situaciji i uz potrebne mjere opreza.

To je sadržaj pisma upućenog Bianchiju 23. V., u kojem su mu poslali traženi zemljovid, vijesti iz Turske s opisom puteva kroz Hercegovinu i posebnu šifru za imena ličnosti koje uđu u pregovore.¹¹¹

Sada je dubrovačka vlada živjela u nestrpljivom očekivanju daljnjih događaja i vijesti iz Beča. O vijestima iz Beča ovisilo je, hoće li opunomoćiti Bianchija da službeno iznese njihovu stvar ili ne. Stoga je na senatskoj sjednici od 27. V. 1737. zaključeno da Malo vijeće mora sazvati Senat čim stigne prvo pismo od Bianchija.¹¹² Naime, u navedenom pismu od 23. V. izričito mu je bilo naređeno, da sadržaj pisma drži samo za sebe i ne posluži se s njime dok ne dobije nove točne upute.

Pismo iz Beča nije trebalo dugo čekati. Već 8. VI. sastao se Senat i odlučio da se pošalju vijesti dr. Bianchiju i da mu se piše neka iznese dotičnom ministru pitanje harača, o čemu su mu pisali u zadnjem pismu, ali neka stvar još drži u tajnosti i ne posluži se pismom u drugu svrhu dok ne dobije druge upute.

Ova odluka Senata donesena je na temelju Bianchijeva pisma od 18. V.,¹¹³ u kojem ih je uvjeravao da je rat sasvim siguran i da je glavni cilj zauzimanje Bosne u koju će već sredinom lipnja umarširati general Hilburghausen, koji će prijeći Savu kod Gradiške i odatle poći ravno na Banju Luku.

---

¹¹¹ *Litt. Pon.* sv. 54, f. 252.

¹¹² *Cons. Rog.* sv. 158, f. 30'.

¹¹³ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 19.

Bianchiju su sada poslana detaljne upute kako iznijeti pred Bartensteina pitanje harača.¹¹⁴ Nadasve je morao istaknuti veselje Republike što će uskoro biti uslišane njezine molbe upravljene Svevišnjemu da vidi pobjedničkim oružjem njegova katoličkog veličanstva oslobođene obližnje pokrajine od barbarstva zajedničkog neprijatelja. Poslije izlaganja pitanja harača, morao je zamoliti Bartensteina da ih upozori kada će se za ovu stvar izravno obratiti caru.¹¹⁵

U međuvremenu, Bianchi je primio vladino pismo od 23. V. s vijestima koje su bile vrlo dobro primljenje (*molto gradite*) i geografskom kartom koju je pokazao baronu Saidowitzu, upozorivši ga na krajeve koje bi htjeli zaposjesti Mlečani i kako bi to bilo opasno i za Republiku i za cara, kao i na to da svakako treba zauzeti i Hercegovinu. Štoviše, podnio je Bartensteinu pismenu promemoriju što sve spada u Bosnu maršal Wilcek, koji se spremao na put kao prvi opunomoćenik, da je ponese sobom na kongres u Nemirov. Potpuno uvjeren da će rat uskoro biti završen,¹¹⁶ u svojoj rodoljubnoj duši neprestano je maštao o dobivanju novog teritorija (*un nuovo acquisto*). S tim u vezi daje Senatu detaljne, šifrom pisane informacije: ugovor o kupoprodaji trebalo bi napraviti u potpunoj tajnosti. Napraviti točnu topografsku kartu onoga na što reflektira Republika, s točnim mjerama i naznakama - ravnica - brdo - šuma - rijeka - cesta - selo - grad - pučanstvo, proračun prihoda i prijedlog cijene, a car bi poslao komesare da stvar ispituju na terenu. Komesare bi trebalo lijepo primiti i nagraditi kako bi se na temelju njihova izvještaja mogla odrediti povoljnija cijena. Na isto pitanje vraća se i u sljedećem pismu, sanjajući o proširenju Republike na "dio ili čitavu Hercegovinu".¹¹⁷ Preporučuje tri stvari: da pripreme gotov novac, što će olakšati uspjeh jer se u Beču osjeća potreba za novcem; da što prije izvrše kupoprodajni ugovor: prije nego Nijemci shvate što prodaju, a Mlečani se ne dosjete i prije raspuštanja kongresa, kako bi kupoprodajni ugovor mogao biti svečano ratificiran, i konačno stvar držati u potpunoj tajnosti da ih tko ne nadmaši u ponudi. U ovom pismu, koje je gotovo cijelo pisano šifrom, iznosi i rezultat svoje službene intervencije u pitanju harača.

¹¹⁴ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 6-8.

¹¹⁵ Do toga nikada nije došlo, jer su uskoro, kako ćemo vidjeti, za Austriju stvari počele ići nizbrdo.

¹¹⁶ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 22.

¹¹⁷ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 23, od 13. VII. 1737.

Car je u prisustvu Bartensteina i Saidowitza¹¹⁸ obećao, da će za uzvret Dubrovčanima koji mu šalju vijesti i koji se pozivaju da to i dalje čine svakog tjedna bez obzira na trošak, kod sklapanja mira dati unijeti poseban članak kojim će se Dubrovnik osloboditi harača i staviti pod njegovu zaštitu.¹¹⁹ U Bianchijevu izvještaju naročito im se morao svidjeti dio koji govori o nepovoljnom carevu stavu prema Mlečanima. Car ih ne samo neće pozvati da uđu u rat, nego će im, štoviše, praviti poteškoće, jer on hoće imati za sebe Bosnu i Hercegovinu, na što oni redovito ciljaju u ratovima s Turcima. Budući da je Hilburghausen već na putu za Bosnu, Bianchi poziva Senat neka piše što želi da mu se preporuči, za njegovo ravnanje, kad se pojavi na granicama Republike, jer će sve učiniti po želji Senata.

Ovo pismo pročitano je u Senatu na opće zadovoljstvo 30. VII., kada je i odlučeno da se Bianchiju¹²⁰ odgovori pismom datiranim istoga dana.¹²¹

Uz obećanje da će podvostručiti brigu oko prikupljanja vijesti, glavna točka u ovom pismu govorila je o naređenjima koja treba izdati Hilburghausenu. Tražili su da mu se bez odlaganja uputi naređenje da lijepo postupa i ide na ruku njihovim trgovcima koje zatekne pri osvajanju Bosne, te da favorizira slobodu njihove trgovine i ostavi je u stanju u kojem je zatekne.

U pitanju pak dobivanja novih teritorija o kojima Bianchi govori s toliko oduševljenja u dva posljednja pisma, Senat ga želi pomalo ohladiti, predočujući mu kako ga je jedino njegova velika ljubav prema domovini navela da smatra plodnijima nego što su posjedi o kojima je govori i vjeruje kako imaju toliko mnogo novaca, a da iznad svega žele dobiti nove teritorije. "To su pothvati, pišu mu, koji povlače za sobom vrlo teške posljedice i o kojima se ne mogu na laku ruku donositi odluke." Da bi mogli reći nešto određenije, stvari trebaju bolje sazrijeti. Prema tome, neka tu stvar za sada nipošto ne pokreće.¹²²

---

¹¹⁸ Bianchi je povjerio stvar Saidowitzu, a ovaj je razgovarao s Bartensteinom. Kasnije su obojica razgovarali s carem.

¹¹⁹ Car je tom prigodom pokazao toliko povjerenje prema Dubrovčanima, da ih je dao izvijestiti o čitavom planu skorih ratnih operacija.

¹²⁰ *Cons. Rog.* sv. 158, f. 45'.

¹²¹ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 35-36.

¹²² Dubrovačka je vlada vrlo pažljivo čitala Bianchijeve izvještaje i uvijek tražila nova obavještenja. U ovom pismu posebno traže da ih izvijesti kani li Austrija zauzeti i cijelu obalu Albanije ili samo dio.

Poslije toga, Senat je primio još nekoliko pisama u kojima im je Bianchi javljao o opkoljavanju Banje Luke, o padu Niša, o kretanju Seckendorfa prema Bosni, jer tamo stvari ne idu dobro, o zauzimanju Banje Luke “danas ili sutra”, o Bosni koja će “prije ili kasnije pasti u ruke cara”.¹²³ Međutim, prije svih tih pisama, stigla je u Dubrovnik vijest da je austrijska vojska 4. kolovoza pretrpjela strašan poraz pod Banjom Lukom. Bilo je to 12. kolovoza. A sljedećeg dana, već su čuli za proglas Ali-paše da se po cijeloj Bosni i Hercegovini proslavi poraz kršćanske vojske.¹²⁴

Događaji pod Banjom Lukom iznenadili su Dubrovčane, ali vjerojatno samo u prvi čas. Oni koji su nekolio dana prije uputili u Beč vijesti da Ali-paša nastupa prema Banjoj Luci skupljajući čete koje su se rado, gotovo natječući se gomilale sa svih strana, smatrajući da je to rat za obranu vjere i vlastitih domova;¹²⁵ oni, koji su uskoro poslije bitke pod Banjom Lukom pisali Bianchiju da su Turci tako bijesni da, izgleda, ne paze ni na život, nego samo na očuvanje vjere i domova, boreći se *pro aris et focis*,¹²⁶ i dalje, da je to narod koji, istina, nema prehrambenih skladišta, ali je otporan i za napore i za oskudicu, smatrajući k tome da je u ovakvim slučajevima¹²⁷ sve zajedničko, oni, rekosmo, koji su tako pisali Bianchiju o turskoj vojsci, mogli su shvatiti da takvu vojsku nije bilo lako pobijediti. To im je bilo tim lakše, jer su, po izvještaju prepozita Đivovića, znali da u zapovjedništvu austrijske vojske vlada velika nesloga.¹²⁸

Usprkos svemu tome, i poslije neuspješnog boja pod Banjom Lukom,¹²⁹ Dubrovčani su se nadali da će Austrijanci ipak, prije svršetka sezone postići neke uspjehe.¹³⁰ Prema tome, revno su i dalje slali opširne tjedne izvještaje u Beč,¹³¹ iako im je Bianchi u pismu od 21. VIII., govoreći o porazu kod Banje Luke, javljao da je to obustavilo sve njihove planove.¹³² Vijesti iz

¹²³ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pisma br. 24, 25, 26.

¹²⁴ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 44.

¹²⁵ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 42.

¹²⁶ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 52'.

¹²⁷ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 52'.

¹²⁸ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pisma br. 40, 41.

¹²⁹ U Dubrovniku tursku pobjedu nisu smatrali tako velikom kako su je prikazivali Turci. Međutim, dubrovačke vijesti o turskim gubicima pod Banjom Lukom očito su pretjerane. U izvještaju od 18. VIII. 1737. govore o 12-15 tisuća poginulih Turaka. *Litt. Pon.* sv. 55, f. 49.

¹³⁰ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 66.

¹³¹ Dubrovački izvještaji bili su vrlo cijenjeni u Beču. Njih su na konferencijama najviše uzimali u obzir. (*Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 47) Za izvještaje o Bosni, Bianchi se izrazio da su izvanredno pisani. (pismo br. 30) Otada su morali pisati izvještaje u dva primjerka,

Beča bile su još uvijek ohrabrujuće. Bianchi im je pisao da se nije odustalo od namjere da se Bosna po svaku cijenu osvoji prije sklapanja mira.¹³³ Štoviše, nade su im bile tako velike da su 21. IX. 1737. zamolili Bianchija da ishodi preporučna pisma koja će biti predana komandantima u Bosni i Hercegovini, o čemu je bilo govora u njihovom pismu od 30. VII. 1737.¹³⁴

Međutim događaji nisu opravdali njihove nade. Glavni zapovjednik, maršal Seckendorf zatvoren je 14. rujna. General Doxat je 18. rujna predao Niš.¹³⁵ Austrijska vojska doživjela je potpuni neuspjeh “zbog kojeg je”, po riječima Bianchija, “zaprepašten svijet i kojemu bi se u čitavoj povijesti jedva našao primjer, a u povijesti austrijske dinastije sigurno ne”.¹³⁶

Poslije svega toga, dubrovački Senat je uvidio da je njihova jednogodišnja igra na jednu kartu bila uzaludna i da bi, ako s njome nastave, mogla postati vrlo opasnom. Već su 23. X. pisali Bianchiju da ih događaji, što se dalje razvijaju, to više uznemiruju.¹³⁷ Sad je, pak, uznemirenje došlo do vrhunca. S jedne strane potučena i demoralizirana austrijska vojska povlači se u zimovališta; u Beču se vodi proces protiv maršala i generala, a s druge strane do ušiju im dopire pobjednička cika turske vojske i Portine pohvale i odlikovanja hrabrom ratniku Ali-paši Hećimoglu. Zar da u takvim okolnostima i dalje, možda zbog nekog religijskog ideala, stavljaju na kocku svoju slobodu? Daleko od toga! Oni to neće učiniti ni zbog njegova carskog i katoličkog veličanstva ni zbog njegove svetosti pape rimskoga, već će napuniti bisage svilom, šećerom i limunima, uprtiti ih na svoga poslanika i uputiti Ali-paši s pismom u ruci u kojemu će pisati: “Evo vam šaljem čovjeka da vam bude ljubiti od naše strane plemenite skute i prikazat naše posebno uživanje poradi slavnih diela vašega visokoga razuma i nedohitnoga hlabrenstva.”¹³⁸

---

jedan za konferenciju, a drugi za Bartensteina. (pismo br. 47) Dubrovački izvještaji dragocjeni su za upoznavanje stanja u Bosni i Hercegovini. *Litt. Pon.* sv. 55, f. 87.

¹³² *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 27.

¹³³ O tome je Bianchi pisao 31. VIII. 1737. kao i u pismima od 7. IX. i 11. IX. U ovom posljednjem izražava sumnju u uspjeh zbog neprestane nesloge generala, koje naziva najkoristoljubivijim trgovcima, krčmarima i mesarima.

¹³⁴ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 74.

¹³⁵ Pogubljen u Beogradu 28. III. 1738.

¹³⁶ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pisma br. 35, 36.

¹³⁷ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 85.

¹³⁸ *Coppia Litterarum Diversarum*, ser. 27.2 (DAD, dalje: *Copp. litt.*), sv. 2, f. 98.

Ova odluka donesena je u Senatu sa samo jednim protivnim glasom 14. XI. 1737. Tada je izabran Miho Zarini dragoman (propao je prijedlog da se pošalje vlastelin), da s darom od 6 truba svile, 30 glava šećera i dva konja limuna pođe na poklon bosanske paši.¹³⁹

Zarini je 26. XI. dobio uputu¹⁴⁰ koja je započinjala ovim riječima: “Dogadaji koji su se ove godine odigrali u Bosni i vijesti koje smo u posljednje vrijeme o njima primili, ponukali su budnost Senata da pošalje posebnu osobu onom paši sa zadacima koji slijede”:

Prvi je zadatak bio da mu u ime vlade čestita na njegovu mudrom i hrabrom držanju i pobjedama u proteklim vojnama, da mu kaže kako je svevišnja Providnost htjela da se on nađe na kormilu Bosne u ovim prilikama i uvjeri ga da mu Dubrovčani najiskrenije čestitaju, jer im je iznad svega do sreće uzvišene Porte i do zadovoljstva njegove ekscelencije od koje su primili i nadaju se primiti potrebnu pomoć za svoj opstanak.

Drugi zadatak bio je mnogo delikatniji i važniji. Trebalo je odgovoriti na razne prigovore ili pitanja, koja će mu paša eventualno postaviti. Jedan takav prigovor mogao bi glasiti: Zašto su tako dugo šutili? Dubrovačka vlada, naime, od 15. VII. 1736., kad je poslala svoga poklisara Marka Basseglija na poklon novome paši, odnosno, od 25. VIII. iste godine, kad mu je nadopunjeno uputstvo, pa do sada, do slanja Zarinija, dakle više od godine dana, nije održavala s Ali-pašom nikakve posebne veze. Nije mu poslala ni jednog izvještaja.

Zatim, zašto su dubrovačke lađe tako često odlazile u Rijeku? Zašto nisu htjeli prodavati barut Trebinjcima? Zašto su zatvorili nekog Židova i konačno, što je bilo s njihovim trgovcima u Novom Pazaru?

Na sva ta pitanja, a i na njima slična koja mu paša postavi, trebao je Zarini dati odgovor u ime vlade, od koje je dobio detaljne upute kako će na njih odgovarati.

Zanimljivo je opravdanje dubrovačke šutnje. Zarini je morao odgovoriti paši da su mu Dubrovčani uvijek bili blizu svojim poštovanjem i pažnjom; da su u prvi mah odgovarali i davali obavještenja eminima i mirimiranu u

---

¹³⁹ *Cons. Rog.* sv. 158, f. 60. - 61.

¹⁴⁰ *Litt. Lev.* sv. 74, f. 69-74..

Trebinju o Mlečanima i upozoravali neke Turke da trebaju paziti granice, ali da su oni odgovarali kako to nije moguće, jer je, navodno, sultan u dobrim odnosima a Nijemcima, čiji je car čak posrednik za mir sa Rusijom. Kad su vidjeli da su tako odbijeni, zbunili su se i smatrali kako nema smisla dalje obavješćivati, jer nisu znali ništa sigurno ni određeno, osim onoga što se čulo i vidjelo od samih Turaka.¹⁴¹ Kad su pak izbila neprijateljstva, nije imalo smisla izvještavati, jer bi to značilo uznemirivati njegovu ekscelenciju izvještajima o stvarima koje su mu bile bolje poznate nego njima.¹⁴²

Posebno su preporučili Zariniju da u povoljnoj prigodi kaže paši da ga je Senat, čim je čuo za uspjehe pod Banjom Lukom, htio poslati da čestita njegovoj ekscelenciji, ali ga je, iz obzira da ga ne uznemiruje u onim hitnim akcijama i zbog neizvjesnosti gdje se nalazi, zadržao do danas, dok u srcu, Dubrovčani nikada nisu propustili učiniti ono što im je bila dužnost.¹⁴³

U vezi čestog odlaska lađa u Rijeku, trebao je reći, da su trgovci stvarno više puta slali lađe i u Veneciju i u Anconu i u Rijeku zbog vlastitih interesa, ali on, budući da nije trgovac, ne zna ništa pobliže kazati.¹⁴⁴

U sličnom stilu trebao je odgovoriti i na ostale prigovore.

Svrha Zarinijevog puta u Bosnu morala je ostati u potpunoj tajnosti. Ni prije ni poslije nije smio nikome kazati zašto je bio poslan. Morao je svuda govoriti da je poslan zbog prodaje soli u Makarskoj i okolici. Jedna od mjera opreza bila je i ta da bez vladina odobrenja nije smio potražiti pašu izvan Sarajeva ili Travnika.

Zarini je pušten u audijenciju kod paše 7. XII. 1737. Uspjeh je bio potpun. Dubrovčani su morali biti vrlo zadovoljni i sretni. Zacijelo su s posebnom nasladom, a i ciničkim podsmijehom morali čitati Ali-pašino pismo koje im je Zarini donio:

“Stimani među principima karstjanskiem, uzvišeni među poglavicama naroda karstjanskoga, dubrovačkom knezu i ostalijem begovima (kojem da najposljedni čas bude čestit), poslije ljubežljivieih pozdrava i prijateljskoga pitanja za dobro zdravlje, čini se znati, kako mi e prišla vaša vierna knjiga,

---

¹⁴¹ *Litt. Lev. sv. 74, f. 71'.*

¹⁴² *Litt. Lev. sv. 74, f. 71'.*

¹⁴³ *Litt. Lev. sv. 74, f. 72.*

¹⁴⁴ *Litt. Lev. sv. 74, f. 72.*

koju mi poslaste po ruke Miha vašega dragomana, u koje kontenutu (sadržaju) pozno sam vašu viornos, fedelta (odanost) i somision (potčinjenost), koju od starina joštera prikazali ste otomanskiem čestitiem i vierniem Vratima i razumio sam vaš afet (ljubav) i propenzion (naklonost), koju ste ukazali prema mojoj personi. Ja sam se veoma obradovao vašoj ljubavi i osto sodisfan od vašega prikazana mi priateljstva, u ime koga, hotivši veće vratit se rečeni Miho vaš dragoman, napisa se i posla ova moja priateljska knjiga, koja kad vam pride nastojte i unaprieda kontinuati (nastaviti) u ovakomu liepomu priateljstvu i mir budi vrhu onieh koji sliede pravi put.”¹⁴⁵

Pošto su ovako sretno prošli, dubrovački Senat nije htio dalje ništa riskirati. Prihvatio se stare taktike.¹⁴⁶ Otada pa sve do kraja rata, Dubrovčani su diskretno ali stalno slali izvještaje i u Beč i u Bosnu. Vijesti koje su skupljali o Turcima slali su u Beč, a one koje su primali iz Beča i drugih obavještajnih centara, u Bosnu.¹⁴⁷

Kroz to vrijeme došli su nekoliko puta u nezgodnu situaciju. U prvom redu zbog prijevoza hrane iz Moreje u Bosnu preko Dubrovnika,¹⁴⁸ te zbog prijelaza albanskih vojnika preko dubrovačkog teritorija na putu za Bosnu.¹⁴⁹ Početkom 1738. napisan je s tim u vezi jedan napad na Dubrovčane u nekom bečkom listu, optužujući ih da pomažu Turcima. Međutim, ministri Weber i Bartenstein imali su puno razumjevanja,¹⁵⁰ a ni sami Dubrovčani nisu se tada osjećali naročito krivim. Smatrali su da im se to ne smije upisati u grijeh, štoviše, da ih svi vladari i svaki pametan čovjek mora shvatiti. “U ostalom”, pišu Bianchiju, “naš odnos sa Turcima čini da nas svaki vladar, pa i svaki čovjek koji se samo malo razumije u politiku, mora shvatiti.”¹⁵¹

¹⁴⁵ *Acta Turcarum*, B 14/61 (DAD).

¹⁴⁶ Vidi: Jorjo Tadić, *Španija i Dubrovnik u 16. v.* Beograd: SKA Posebna izdanja 93, 1932: 56.

¹⁴⁷ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 56; *Litt. Lev.* sv. 74; *Copp. litt.* sv. 2, passim.

¹⁴⁸ Postoji cijela prepiska između dubrovačke vlade i Ali-paše u vezi prijevoza hrane. Zbog pomanjkanja konja, roba je dugo ležala i bila u opasnosti da se pokvari. Na kraju je paša naredio da se rasproda. *Acta turcarum*, B 14/35, 37, 40, 41, 43, 44; *Copp. litt.* sv. 2, f. 105, 106, 130’.

¹⁴⁹ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 143’, 195; sv. 56, f. 105-106.

¹⁵⁰ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 49 od 12. IV. 1738.

¹⁵¹ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 92. Dubrovčani su gotovo istim riječima odgovorili 1530. god. Mesinjanima, kad su ih pred Karlom V. optužili što žive u prijateljstvu s Turcima i priznaju njihovu vlast. Vidi: J. Tadić, *Španija i Dubrovnik u 16. v.*: 37.

Drugi put su došli u nezgodnu situaciju početkom 1738., kada je Ali-paša zabranio svaki izvoz živežnih namirnica iz Bosne i Hercegovine, pa i u Dubrovnik. Da ishode posebnu dozvolu za slobodan izvoz barem najnužnijih artikala, poslali su 29. III. 1738. Ali-paši dragomana Zarinija.¹⁵² On je dobio traženu dozvolu, ali uz uvjet, da uvezenu robu ne smije dalje izvoziti. Zbog toga su Dubrovčani došli u sukob s mletačkim vlastima, jer su ih mletački trgovci optuživali da ometaju trgovinu sa zaleđem.¹⁵³

U ovom ratu znatno je stradala dubrovačka trgovina. Da barem donekle poboljšaju svoje financijsko stanje, oslabljeno zbog prekida trgovine, 6. II. 1738. obratili su se Karlu, kralju Dviju Sicilija s molbom da dozvoli podizanje prihoda na kapital koji su u njegovom kraljevstvu imali njihovi trgovci.¹⁵⁴ Zbog istog razloga obratili su se 4. III. iste godine i kardinalu Barberiniju, moleći ga da im izda hirograf za daljnih 10 godina, prema kojem bi njihovi kapitali, određeni za crkvu, mogli biti upotrijebljeni s polovinom prihoda za javne potrebe.¹⁵⁵

Osim toga, Dubrovčani su došli u nezgodan položaj za vrijeme nemira u Crnoj Gori sredinom 1738. iako bez težih posljedica. O tim nemirima pisali su u Beč 10. V. iste godine.¹⁵⁶ Okupljanje Crnogoraca u veće grupe prisililo je Ali-pašu da na svojim mjestima zadrži ljude uz granicu Crne Gore. O tome je obavijestio i Dubrovčane i upozorio ih da budu na oprezu.¹⁵⁷ Senat je stvarno poduzeo mjere i 23. V. 1738. na dubrovačku granicu prema Crnoj Gori, u Mrcine, uputio vlastelina Mata Natalija sa zadatkom da organizira obranu od Crnogoraca.¹⁵⁸

O daljnjem toku događaja Dubrovčani su redovito obavješćivali i Beč i Turke, iako se vojna sreća sve više naginjala Turcima. Austrijska nastojanja da njihova vojska u pohodima 1738. postigne odlučnu pobjedu ostala su bez rezultata. Glavni razlozi su bili kuga, koja se pojavila u Ugarskoj i Transil-

---

¹⁵² *Litt. Lev.* sv. 74, f. 77.

¹⁵³ *Litt. Pon.* sv. 56, f. 26.

¹⁵⁴ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 121.

¹⁵⁵ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 136'.

¹⁵⁶ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 177'.

¹⁵⁷ *Copp. litt.* sv. 2, f. 144.

¹⁵⁸ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 184.

vaniji,¹⁵⁹ i nesposobnost vojnog zapovjedništva.¹⁶⁰ Stoga je dubrovačkom Senatu najveća briga bila da svoju obavještajnu službu održi u najvećoj tajnosti. To je naročito došlo do izražaja u njihovu pismu Bianchiju od 10. IV. 1738. Bianchi ih je, naime, zamolio, da mu jave kako treba preporučiti Republiku ministru Weberu, koji je pokazivao veliku naklonost prema njoj i igrao značajnu ulogu u pregovorima o miru.¹⁶¹ Tom prigodom vlada je pisala Bianchiju: “Sa zadovoljstvom smo zapazili vaše nastojanje da u svakoj prigodi mislite na interese domovine, ali smatramo potrebnim upozoriti vas da mu (Weberu), isto onako živo, kako ste to učinili u razgovoru sa Barten-

¹⁵⁹ *Isprave i akti 18. st.* br. 934, 939, pisma br. 61, 67, 68, 70.

¹⁶⁰ U Beču se pripovjedalo, da je car prezirno dobio maršalu Palfiju: “Tako smo slabo zadovoljni s vama kao i sa svim ostalim generalima koji ne razumiju ništa.” (*Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 84). Inače po Beču su kružile o ministrima i generalima razne rugalice. Bianchi ih navodi u pismu br. 42:

- Starenberg: L'on dit que je suis bien politique et flateur
on dira ce qu'on voudra, je aime l'argent contant.
- Zinzendorf: Je pense et mange bien
et l'on ne m'écoute en rien.
- Harrah: Je me mêle de tout, je contredis en rien
mon unique but est d'amasser du bien.
- Königseg: Je pense et représente ce qui est nécessaire
et je ne fais, que ce qu'on me fait faire.
- Bartenstein: Pour avoir crû à deux fanfarons
Je passe dans le monde pour un grand cuion.
- Palfi: La longue expérience ne sert de rien
quand on n'a point les grâces de Bartenstein.
- Sackendorf: Je ne prend pour mon maître que ce qu'on me donne
et préfère mon profit à celui de la couronne.
- Filippi: Je consent à tout, m'oppose à rien
Je suis maréchal sans argent et sans bien.
- Kewenüller: Je suis fourbe et intrigant de profession
pour parvenir à mon but, je fais tout confusion.
- Hilburghausen: Je puis dire en conscience
que rien ne me manque, qu'une longue expérience.
- (Priča se, da je neki maršal, kad ga je car pitao što misli o Hilburghausenu, odgovorio:
“Princ Hilburghausen ima vatru u grudima, a slamu u glavi.” *Isprave i akti 18. st.* br. 934, 939, pismo br. 46)
- Wallis: J'ai de l'expérience, de l'argent et de la santé
et on fait autant de cas de moi, que d'un âne bâté.
- Weber: Je suis petit, je glisse partout
je file de l'or, et ma femme de bijoux.

¹⁶¹ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 156.

steinom, preporučite tajnost, s jedne strane da bismo izbjegli strahote koje bi se, kako sami znate, a i svatko drugi može shvatiti, na nas survale kad bi se saznalo, da su odavde dolazila slična obavještenja, a s druge strane da bismo ih i dalje mogli slobodno slati.”¹⁶² U pogledu preporuke, Bianchi je trebao razgovarati s Weberom samo općenito jer, po mišljenju Senata, ne bi bilo od nikakve koristi, štoviše, nanijelo bi golemu štetu njihovim odnosima s Turcima kad bi car, u sadašnjim okolnostima, pokrenuo bilo kakvo njihovo pitanje.¹⁶³

Bianchi je sasvim dobro shvatio položaj Republike, o kojem se u sljedećem pismu ovako slikovito izrazio: “Ja znam dobro da je careva zaštita u ovom trenutku za vaše ekscelencije ono što je obično ožujsko sunce za ljudski organizam, može pokrenuti sokove, ali ne i održiti ih u ravnoteži, štoviše, može izazvati teške poremećaje.”¹⁶⁴

Konačno, i velike austrijske pripreme za pohod u 1739. bile su, kako se moglo i predvidjeti, bezuspješne.¹⁶⁵ Teški poraz, koji je austrijska vojska doživljela kod Grocke 22. VII. 1739., otvorio je Turcima put do Beograda.¹⁶⁶

U međuvremenu, austrijska diplomacija radila je na zaključenju mira. Knez Gross više je puta odlazio u logor velikog vezira, ali stvar je zapinjala jer su Turci tražili da u preliminare uđe predaja Beograda. Uz Grossa, u zaključenju mira glavnu riječ vodio je ministar Neipperg.¹⁶⁷

Na kraju su pregovarači pristali na turske uvjete i tako je 1. IX. 1739. potpisan u Beogradu mirovni ugovor, koji je u Beču izazvao veliko ogorčenje protiv potpisivača ugovora.

Ugovor je za Austriju bio uistinu težak. Turci su dobili cijelu Srbiju s Beogradom i sav teritorij izgubljen požarevačkim mirom, osim grada Furjana na hrvatskoj granici. Utvrđenja Beograda morala su biti srušena o trošku

¹⁶² *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 46 od 8.III.1738.

¹⁶³ *Litt. Pon.* sv. 55, f. 156.

¹⁶⁴ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 52 od 4.V.1738.

¹⁶⁵ “Uzalud oružje kad nema pameti”, piše šifrirano Bianchi. *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 84.

¹⁶⁶ Bianchi o tom porazu piše kao o kazni Božjoj. *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pismo br. 123. U pismu br. 122 donosi opis bitke kod Grocke kako ga je dao jedan očevidac.

¹⁶⁷ *Isprave i akti 18. st.* br. 958/2, pisma br. 126, 127.

Austrije.¹⁶⁸ Kurir s ovim vijestima, general d'Argentau Meray, stigao je u Beč 7. IX. U prvi mah, u Beču se općenito držalo da se radi samo o jednom projektu mirovnog ugovora. Tako je Bianchi još 9. IX. pisao da se smatra da uvjeti neće biti prihvaćeni i da će se nastaviti s ratom ukoliko se ne bude mogao sklopiti mir na osnovu načela *uti possidetis*.

Međutim, stvar je bila bezizlazna. General Wallis već je na jedna vrata pustio Turke u Beograd, pa je car teška srca pristao na ovaj nepovoljni ugovor.¹⁶⁹

Samo nekoliko dana poslije potpisivanja mirovnog ugovora, Dubrovčani su o tome dobili obavijest od samog Ali-paše. "Čini vam se prijateljski aviz (obavijest)," - pisao je paša Senatu - "kako hodeći njemački tabor s intencionim za udrut se s vitorieziem (pobjedničkim) carskim kampom sreće se sa slavnom vojskom na Kisrdžiku i s pomoćim gospodina Boga osta dobitinik turski narod i tabor njemački razbijen bježući bio je insegviškan (progonjen) do Biograda, đe nemogući rezistitit (odoljeti) prošo je prema Dunau, a carski uzvišeni kamp (vojska) asedio je Biograd (stavio opsadu) i poslije četrdesti dana od angustija od asedija (teškoće opsade) s mediacionim (posredništvom) frančeskoga poklisara prosili su Tudeški mir s kondicionim i patima (pod uvjetom) za dati Biograd i Šabac i svekolike one zemlje, koje se nahode u njihovim rukami od Karavlaške i one od Bosne dokle se mješa rijeka Una, na oni način kako je bilo kad se učinio mir od Karlovaca. U ime koje kondicioni (uvjeti) na dvadesti i sedam ovoga mjeseca demasulevela (1. IX.) vezo se mir i dali su se tvrdi temesući i s jedne i s druge strane. Ovi ovaki posao do mi e motiva za pisat vam ovu moju prijateljsku knjigu, da i vi znate na koji se način učinilo i sklopilo ...".¹⁷⁰

Pismo je Dubrovčanima donio jedan Ali-pašin aga u pratnji čohadara. Nagradivši agu sa 30 mletačkih cekina¹⁷¹ i suknom u vrijednosti od 11 dukata i 16 groša, a čohadara s dva mletačka cekina, po njima su uputili Ali-

¹⁶⁸ Govorilo se da Turci nude nekoliko milijuna samo da dobiju Beograd sa čitavim utvrđenjima i da bi Austrija bila pristala za 10 milijuna. Od toga nije bilo ništa. Beograd je demoliran u roku od 10 mjeseci. *Isprave i akti* 18. st. br. 958/2, pismo br. 135.

¹⁶⁹ Povjesničar Mayer piše da je to bio najgorči momenat caru za svo vrijeme njegova vladanja. (*Geschichte des Österreichs* II: 75).

¹⁷⁰ *Acta Turcarum*, B 14/50 (prijevod s turskog).

¹⁷¹ *Cons. Rog.* sv. 159, f. 50..

paši sljedeću slatkorječnu čestitku, datiranu 12. IX. 1739. “S koliko velikiem uživanjem primismo scijenjenu knjigu vašeg poštovanog i prijesvjetlog gospotstva, koja nam donese srećne i čestite glase, da moguće carstvo osvojilo je Biograd i dopustilo mir niemskomu cesaru koji ga je prosio, nije moćno nami izrijeti, ali visoka mudrost vaša kojoj je očito naše srce, na lasno će dohititi. Dobiću i slavam čestitoga carstva, svak tko ima sreću bit pod sjenom njegova visokoga mogućstva ne može se neg iz svega srca radovat; a mi koji isto naše držanje i sve naše utočište u milosti slavnoga carstva imamo i koji bez pristanka molimo privišnjega za njegovo sved veće čestitosti, toliko se radujemo, da nam se čini, da nebesa iz njihove jasnosti zadaždjeli su nam perle od uživanja er u prosperitatem i srećam slavnieh Vrata stoji sve naše jedino dobro. Zahvaljivamo vam paka u osobit način na ovako žudienjem glasima, pokle u tomu istomu poznamo vašu visoku milos varh nas. Veselimo se joštera noviem osobitiem vašiem slavam, koje su radi vaše mudrosti i hrabrenstva na sve strane razglašene i koje za našiem elčiam (poklisarima) koj stoje za dizat se s carskom haznom put visocijeh Vrata, radićemo kažujući naše držanje i tolike milosti nami udieljene svuda glasiti ...”¹⁷²

Novu čestitku i nove darove uputili su Ali paši po poklisarima harača, koji su 21. X. iste godine dobili uputu da u tu svrhu, na putu za Carigrad, prođu kroz Bosnu.¹⁷³

Ovim možemo smatrati završenom diplomatsku aktivnost Dubrovačke Republike u austrijsko-turskom ratu.

***

Dubrovačka diplomatska aktivnost, dakle, u tom ratu nije izlazila iz njezinih uobičajenih okvira u takvim i sličnim situacijama. Dubrovačka Republika, ugrožena od Mlečana, redovito traži osiguranje svojih interesa kod njihovih neprijatelja. To su nekad bili Turci, nekad Španjolci, nekad Francuzi. U ovom slučaju, to je bila Austrija, čiji su se interesi kosili s mletačkima.

---

¹⁷² *Copp. litt.* sv. 2, f. 152.

¹⁷³ Na dar su mu odnijeli 1 trubu svile i jednu kutiju s mirisima. *Litt. Lev.* sv. 74, f. 135.

Logika odnosa prisilila je Republiku da se u ovoj prigodi čvršće veže za Austriju. U prvoj fazi rata ona je vjerovala, kako je uostalom vjerovala čitava Europa, da će Turska podleći. Stoga je poduzela mjere da je Mlečani ne zaokruže i tako joj presjeku osnovne žile ekonomskog života. Na katoličku Austriju, koja će garantirati slobodu njezine trgovine i dati poticaj njezinoj trgovačkoj mornarici iznajmljujući njezine brodove, u tom je času bila usmjerenjena dubrovačka diplomatska aktivnost. Međutim, u ovoj epizodi Republika je sačuvala hladnokrvnost i bila vrlo oprezna. Tada nije nastala ona panična situacija kao poslije Kara-Mustafinog poraza pod Bečom, kada su službeno prekinuli s Turcima i priklonili se Austriji. Doktor Bianchi, preko koga su radili u Beču, ostao je svo vrijeme u svojstvu privatne osobe. Usprkos postavljenom prijedloga u kritičnom trenutku, Senat je odbio poslati u Beč svoga službenog predstavnika. Potrebni oprez Republika je pokazala i u pogledu kupovine novog teritorija u slučaju eventualne pobjede nad Turcima.

Čim se pokazalo da je procjena odnosa snaga zaraćenih strana pogrešna, Republika je smjesta svoju diplomatsku aktivnost uskladila prema svojim interesima. Ponovno se približila Turskoj ne napuštajući Austriju.

Što se tiče obavještajne službe Dubrovačke Republike u ovome ratu, proizlazi da je ona imala dvojaku svrhu: s jedne strane, išla je za tim da točno sazna političku i ratnu situaciju kako bi mogla poduzeti odgovarajuće diplomatske korake u korist svojih državnih interesa, a s druge, stavljala se u službu ratujućih strana s ciljem da ih na taj način zaduži i udobrovolji. Izvršavajući stoljećima takav zadatak, obavještajna služba Dubrovačke Republike spadala je u značajnije činitelje uspjeha nadaleko poznate dubrovačke diplomacije.

PRILOZI

Od mnogobrojnih izvještaja koje je dubrovačka vlada za vrijeme austrijsko-turskog rata 1737.-1739. uputila u Beč i onih koje je primila iz Beča od svog obavještajca dr. Bianchija, donosimo, primjera radi, samo nekoliko.

*I**Prvi izvještaj koji je dubrovačka vlada uputila Bianchiju u Beč s pismom od 6. III. 1737.*

Prema ponovljenim obavijestima iz Bosne, doznaje se da se uz granice prema carskoj državi Turci opskrbljuju ratnim materijalom i hranom i učvršćuju istaknute položaje, a i u samom Sarajevu radi se na obrani grada prave opkope i ograde od kolja gdje nema zidina.

Da poslije nekoliko izvršenih poziva u vojsku, koliko u Bosni toliko u Albaniji, koja je bila upućena u logor Babadah, u posljednje vrijeme, od više tisuća popisanih u Bosni regrutirano je samo 600 ljudi, jer je izišla naredba da se ostatak regrutira u Albaniji i udaljenijim mjestima, kako se iz Bosne ne bi povuklo toliko ljudi.

Da se u Mostaru, malom starom utvrđenom gradu od 10 do 12 tisuća duša, udaljenom od mora manje od dva dana hoda, kao i u Trebinju, Popovu i drugim mjestima duž dubrovačke granice, prave skladišta živežnih namirnica i utvrđeni položaji u svrhu davanja otpora.

Da se Banvir, mali utvrđeni grad, osnovan prije koju godinu u Trebinju i Kanstjelica, u kamenu i kreću obzidani prostor na Carini, oba mjesta na granici dubrovačke države, utvrđuju zidinama i koljem, jer je u zadnje vrijeme komandantu Banvira došlo naređenje od bosanskog paše da se ta mjesta dobro utvrde, poslavši mu u tu svrhu dva topa, nekoliko pušaka i sablji za tamošnju posadu, kao i određenu količinu municije i hrane.

Uza sve to, Turci tih mjesta u velikom su strahu od kršćanskih vojska, tako da njihovi zapovjednici, da stanu na put sveopćem strahu, šire vijesti da se naveliko radi o miru, da neće doći do sukoba i da ih neće napasti kršćani. Tako nastoje smiriti duhove, koji se mnogo kolebaju.

DAD, *Litterae et commissiones ponentis*, ser. 27.1, sv. 54, f. 217, 218.

II

Izveštaj dubrovačke vlade poslan u Beč 23. V. 1737.

Po posebnom kuriru iz Carigrada saznali smo da onaj dvor mnogo želi mir i da je već prvih dana travnja bila poslana u logor u Babadah po jednom efendiji fetva, tj. vjerski odgovor potpisan od svih legista, kojim se ovlašćuje Porta da može ugovoriti mir.

Izveštavaju iz Bosne da se tamo više ne vrše nikakve vojne pripreme, ni živežnih namirnica ni municije, i da vlada stanje kao da je već sklopljen mir, te da se ne vidi nigdje oružje. Štoviše, oni funkcionari šire među narodom glasine da su se Nijemci na granicama naoružali samo zato jer ih je strah priprema koje vrši Porta na svom području, ali da su se sve stvari stišale na općim preliminarima mira, koji je sklopljen na osnovi *uti possidetis*. Sam bosanski paša, kažu, ne uznemiruje se ni za što, živi spokojno i, jer mu je prije kratkog vremena došla potvrda za položaj paše, šalje razne toware robe u Carigrad, ali se ne može doznati što je u njima. Usprkos svemu tome, Bosna bi mogla, jer je vrlo napučena, u potrebi dignuti pod oružje oko 30.000 ljudi. Poslije ovih odnosa sa Rusima bilo je regrutirano iz Bosne 14-15 tisuća ljudi, koji su poslani na one strane, ali se sada čuje da je od njih, ne uzimajući u obzir nemali broj umrlih od zaraznih bolesti, dezertiralo 4 do 5 tisuća i vratilo se svojim kućama. Bosna je kraj koji ima dovoljno svega ne samo za sebe, nego obiljno daje i drugima žita, mesa, voska i drugog potrebnog za život. K tome, ima rudnika svih kovina, čak zlata i srebra.

Zatim, iz Albanije se čuje da je sva tamo regrutirana policija, kao i ona koja se nalazi u tamošnjim posadama, poslana prema Babadah, ali da poslije toga nisu vršene nove regrutacije. I ova je pokrajina dobro napučena i ima mnogo kršćana, kako latinskog tako i grčkog obreda: sve valjan narod, glasoviti Epirci, Makedonci, Tesalci. U ovim krajevima ima u izobilju svega što treba za bogato življenje, marve, žita, riže, ulja, voska, mahunarki svake vrste. Tu se dovozi mnoga trgovačka roba iz obližnjih pokrajina, da bude utovarena za potrebe toliko renomiranih luka još iz vremena Rimljana. I uistinu, ovi krajevi nisu samo u prošla vremena bili toliko cijenjeni, nego i danas slove kao središta obilja.

Onaj koji sastavlja ova obavještenja govori o sigurnim stvarima prema izvještajima svojih ljudi, koje drži u službi u svim prije imenovanim krajevima.

DAD, *Litterae et commissiones ponentis*, ser. 27.1, sv. 54, f. 251.-252.

(Ovom izvještaju dodan je detaljan opis putova kroz Bosnu i Hercegovinu. Na istom mjestu f. 253-257’).

III

Izvještaj dubrovačke vlade poslan u Beč 19.VII.1737.

Pišu iz Bosne, da je ratni savjet održan u Travniku prošle subote, raspušten sljedećeg dana, jer je paša kod sebe zadržao sarajevskog mulu, koji je poglavar svih legista, aga janjičarskih, naime, glavni komandant svih janjičarskih trupa u Bosni i svih kapetana gradova, a ostale da je vratio na njihova mjesta i odnosne službe. Da je zatim paša izdao naredbu da se s dovoljnim brojem policije utvrde gradovi Banja Luka, Novi i Bihać. Da je dao izvršiti popis u svim mjestima i razdijelio Bosnu i Hercegovinu na nekoliko tema, određivši koja mjesta trebaju zajednički i jedinstveno marširati gdje bude potreba, te da je stoga postavio komandante svakom od spomenutih mjesta, koji će uvijek morati stajati na čelu policije svakog okruga. Da je, osim toga, razaslao naredbu u sve krajeve svoje jurisdikcije da svatko mora biti spreman s oružjem krenuti gdje mu bude naredeno. Da svaka četa od 50 Turaka mora imati 10 kršćana ili pravoslavnih ili katolika i da ovi moraju marširati prvi i uvijek stajati u prvim redovima kad nastane borba. Da su ovi tako nagli pokreti Turaka stvorili paniku u čitavoj zemlji, a naročito kod trgovaca i širokih narodnih slojeva, koji su dosad smatrali da je mir siguran.

Sve ovo znamo iz sigurnih pisama, a isto i usmeno potvrđuju oni koji odande dolaze, koji k tome dodaju da u Sarajevu stvarno svi pripremaju oružje i svatko ima u zalih dvopeka koliko mu može stati u ranac, te da nabavljaju konje i drugo potrebno za život u vojnom pohodu.

Govore još, ali ispod glasa, da se mrmlja protiv paše zbog toga što nije izvršio potrebne pripreme, kako je zahtjevala situacija, premda je vidio da je okružen golemom carskom vojskom; što nije formirao nijednu jedinstvenu postrojbu policije niti uredio skladišta za municiju, živežne namirnice i vojničku opremu koja se nalazila u Jajcu, gdje je, kažu, ima dovoljno, ali se ne zna ima li i topova, jer ako ih tamo nema, Turci bi za sada bili bez topova, ukoliko ne bi razoružali neku utvrdu.

U ovaj čas stiže jedan Turčin, koji potvrđuje panični strah u kojem se živi

u Bosni zbog eventualnog napada Nijemaca, o kojima se priča da su već poredali lađe za pravljenje mostova za prijelaz preko Save. Isti Turčin je pripovjedio da neprestano idu kuriri iz Bosne na Portu i obratno i da svi samo govore, kako će uskoro biti potpisan mir, ali da se nipošto nije mogao doznati sadržaj pošte koju su nosili.

DAD, *Litterae et commissiones ponentis*, ser. 27.1, sv. 55, f. 32-34.

IV

Izvjestaj dubrovačke vlade poslan u Beč 29. VII. 1737.

Izvještavaju iz Bosne da su Turci, premda su na svoje oči vidjeli velike pripreme, koje je car činio na granicama, više vjerovali riječima svojih zapovjednika, nego činjenicama. Uvjeravali su sebe da mir nikada neće biti poremećen, kako se naokolo govorilo. Ali, dosjetivši se da su se prevarili, uložili su sve sile u obranu, nastojeći brzinom nadoknaditi štetu prouzročenu zakašnjenjem. Da je paša, čim je bila izvršena podjela Bosne i Hercegovine, pozvao pod oružje 40 tisuća ljudi i raspodijelio ih u više korpusa. Da je jedan korpus dobio naredbu neka smjesta maršira prema Bihaću pod komandom zapovjednika Trebinja, koji je, navodno, dobio naređenje da po svaku cijenu uđe u tu utvrdu i najodlučnije je brani. Da drugi korpus, izgleda najbrojniji, bosanski alajbeg mora voditi u Glasinac, mjesto udaljeno jedan dan hoda od Sarajeva prema istoku, na putu za Zvornik, s namjerom da zaštiti granicu sa strane s koje se čulo da su se skupile mnogobrojne carske trupe. Da se u Sarajevu poduzimaju sve mjere koje vrijeme dozvoljava i postavljene su straže kako nitko ne bi iz grada izašao, a zadržava se svatko tko dođe. Da je onaj paša mislio o tome da ode s određenim brojem policije u Novin, tako da može operirati i gore i dolje, gdje bi bila veća potreba, ali da to nije sasvim sigurno. Tako pišu iz Bosne, a isto potvrđuje na riječ ono malo ljudi što dolazi s onih strana. Govore o velikim naporima Turaka da na brzu ruku sakupe policiju i o velikoj pometnji među njima, našavši se tako neočekivano zatečeni. Opisuju bučno skupljanje sa svih strana unovačenih ljudi svih vrsta i položaja.

Iz Novog Pazara izvještavaju da je Niš pod opsadom carskog oružja, da je ugrožen Vidin i da se na taj glas sav narod od Skoplja do Novog Pazara razbježao, sklonivši se dijelom u Novi Pazar, dijelom u Zvečan. Da u sa-

mom Nišu, od 20 dana unatrag, kad su Nijemci stigli do Paraćina, nema više turske vojske. Da se narodi Klemenata još nisu opredijelili, nego promatraju događaje, kako bi donijeli konačnu odluku. Da se u Pazar povuklo oko 15 tisuća duša, turskih žena i djece, gdje su se također sklonili kadija i zapovjednik Novog Varoša i Starog Vlaha sa svojim porodicama, jer u tim mjestima nema drugog življa osim samih murlaka. Da je sve u velikom uzbuđenju i metežu. Da je takvo stanje nastalo poslije praznika sv. Ilije, kada se saznalo za carevu objavu rata i napad na spomenuto mjesto, dok je ranije bilo sve mirno i nije se govorilo o drugom nego o miru. Da su stanovnici od Novog Pazara do Sjenica ostali u vlastitim kućama, ali da je od Sjenica do Prijepolja sve pusto, jer su se svi razbježali. Da su zatim došle dvije čete hajduka, koje su se smjestile u Sjenici i Prijepolju s namjerom da ne propuste ni trgovce ni kurire niti ikoga i da se čulo da je Zvornik stavljen pod opsadu.

Prema posljednjim vijestima od 20. ovog mjeseca, saznalo se iz Novog Pazara da je 600 husara provalilo na turski teritorij i došlo do Ibra, progoneći turske porodice koje su se iz Karanovaca i drugih mjesta povukle u Novi Pazar. I da se svi Turci iz palanki Morave i Ražnja razbježaše kud koji.

Iz mjesta koja pripadaju Hercegovini čuje se o skrajnjoj panici što vlada među stanovništvom, bilo zbog velikog straha od carskih trupa, koje smatraju kao da su ih već napale, bilo zbog nasilja koje Turci vrše kod regrutiranja policije, jer su stigla naređenja da murlaci, po jedan iz svake kuće, mora poći u rat na vlastiti trošak, što se odmah silom izvršava, i oni će sačinjavati četvrtinu spomenutih 40.000.

Čuje se također da su se mnoge porodice iz Bosne, kao i one naseljene na obalama Dunava, posakrivale u brda da bi se zaštitile od upada carske policije.

U pogledu Albanije, saznaje se da je tamo stigao carski ferman kojim se, zbog ratnog stanja, zabranjuje narodu izlaz iz pokrajine, kao i izvoz živežnih namirnica bilo kamo. Ujedno se naređuje da svako ostane kod kuće i zadrži položaj koji zauzima. Time se zatvara put da se uđe u trag prethodnim događajima.

DAD, *Litterae et commissiones ponentis*, ser. 27.1, sv. 55, f. 32-34.

V

*Obavještajno pismo Petra Bianchija upućeno
iz Beča dubrovačkoj vladi 20. X. 1736.*

Vjerujem da sam u svoja 3 pisma, koja sam redom pisao povodom nekog značajnijeg obrata u odnosima ovog dvora s Portom, potpuno ili barem u važnijem dijelu odgovorio na pitanja postavljena mi od vaših ekscelencija u pismu od 23. rujna. Ali, da učinim prema vašoj želji, rekapitulirat ću što se dogodilo poslije konferencije na kojoj je bilo odlučeno da se ide u rat i tako će vaše ekscelencije imati pred sobom odgovor na gotovo sva pitanja. Pošto su iz Carigrada primljeni nezadovoljavajući odgovori na careve zahtjeve, kazujući Turci da se njihovi sporovi s Rusima ne tiču interesa njegova veličanstva; da bi ustupanje Bosne bez oružja bilo protivno njihovom zakonu i da se, na kraju, zabrana trgovine među dvjema nacijama protivi prirodnom zakonu (ova je zabrana trebala, zbog tisuću političkih obzira spriječiti Turke da pod bilo kakvom izlikom ulaze u carevu državu). Na konferenciji održanoj 7. rujna, koja je trajala od 11 ujutro do 3 sata poslije podne, car je, protiv pismene izjave svih najstarijih generala i usmenog izjašnjenja svih ministara, odlučio smjesta navijestiti rat Turcima, isključivo na nagovor sekretara konferencije, gospodina Bartensteina i njegove kreature gospodina princa Hilburghausena. Prvi duumvir, sin jednog propovjednika iz Strasburga, od učitelja u svoje vrijeme, a kasnije pisara kod kneza Gundaera od Harenberga, popeo se pomoću njega do tajnika konferencije i sada je glavni pokretač ovog prostranog carstva. Drugi, već 6 godina obični kapetan, prešavši pomoću prvoga sve vojničke činove, dospio je do generalata pješadije. On uživa posebnu i slijepu naklonost cara. Ovaj se ponudio da će s 5 regimenti pješaštva, 6 konjice i 15 tisuća Hrvata zimovati u Bosni, zauzevši prije, ili barem blokiravši Bihać i Zvornik.

Što se tiče umirenja savjesti, jer još nije istekao rok primirja, ispovjednik otac Tenemann uklonio je kod cara svaku grižnju, pošto mu je knez Zinzendorf priopćio da Turci rade na sklapanju mira i saveza s Perzijancima, prema kojem bi Turci ustupili Perzijancima sve što su imali pod šahom Abasom II., tj. čitavu Karamaniju ili Armeniju, Kaldeju ili Babilon, samo da im Perzijanci pomognu zauzeti ono što su u prošlim ratovima izgubili u Ugarskoj i Albaniji.

Dakle, 11. istog mjeseca, ako se dobro sjećam, poslao sam vašim ekscel-

lencijama izvještaj o ovoj odluci i preporučio gospodinu Orebiću da vam ga hitno dostavi posebnim brodom. U međuvremenu, skupila se velika vojska u Futaku, a oko Osijeka su se združile regimente koje su određene pod zapovjedništvo princa Hilburghausena. Sve je bilo u pokretu. Redom su bila upućena naređenja: prvo maršalu Palfiju da maršira prema Smederevu, drugo, da se prave mostovi na Dunavu i maršira sa strane Vidina kako bi, skrenuvši tamo Turke, naš heroj Hilburghausen imao vremena ući u Bosnu i ostvariti svoje planove. Svatko pametan i tko je razumio stvari, gledao je s bolom približavanje velike nesreće zbog naglosti i pomanjkanja potrebne pripreme u ovom tako riskantnom poslu. Uspoređivalo se prošle vojne pod slavnim kapetanima njihove vojske s ovom nesređenom i neurednom gomilom, da ne kažem što gore. Kod samih širokih slojeva, koji su uvijek pokazivali veselje prigodom novih vijesti o turskom ratu, opažala se trajna ravnodušnost, zacijelo zbog slabe nade u sretan ishod ovoga rata. Međutim, božanska providnost, koja bdije nad održanjem ove preuzvišene kuće, učinila je da su došla nova pisma iz Carigrada i gotovo istodobno da je došao na dvor knez Tiraim, poslan iz vojske od maršala Palfija da izvijesti cara o stanju u vojsci. U pismima je stajalo da će Turci skoro zaključiti mir s Perzijancima, da se Rusi zbog velikog troška u koji bi ih bacio rat toliko udaljen od njihovih granica i zbog oslabljenja njihove vojske u sadašnjem ratu, kao i zbog napuštanja vojske od strane 20 tisuća Kalmika, pokazuju spremnijima nego ikad za sklapanje mira, zadovoljni ako zadrže Azov i neki dio prevlake na Krimu, kako bi mogli zadržati upade Tatara u njihovu državu. S druge strane, knez Tiraim donio je porazne vijesti o našoj vojsci: da su, zbog usiljenog marša 2 trećine ljudi iz regimenti koje su došle iz Italije, bolesni, da su poplave Dunava uništile sve zalihe sijena unaokolo, te da konjica ne samo strada, nego se ne može ni održati; da svega nedostaje, novaca, hrane, oficira, srca kod vojnika i uopće dovoljan broj ljudi; da ratni Savjet, kad već hoće da se započne rat s Turcima sa ovako slabom spremom i rasporedom početkom zime, protiv svih zakona, pošalje nasljednika maršalu, jer on ne želi pod stare dane izgubiti prestiž koji je zaslužio u 50 godina službe caru. Dokazivao je, osim toga, da su svi Hilburghausenovi planovi himere i zaklinjao cara da ne povjeri svoje trupe tako neiskusnim i preuzetnim rukama. Jednoga dana, u mom prisutstvu, maršal Guido od Starenberga poslao je kneza Tiraima ministru Gundaeru od Starenberga da mu sve potanko ispriповjedi i da mu sa njegove strane preporuči da izvoli reći caru neka dumvire pošalje u bolnicu da se liječe kukurijekom, a da se dade savjetovati

od svojih starih, vjernih slugu. Sav ovaj splet okolnosti zaustavio je naglo kidanje s Turcima. Maršalu Palfiju izdana su druga naredjenja: da pošalje u zimovališta konjicu, a poslije nje pješastvo.

Sad se ponovno čuje da Španjolci, videći da je car zauzet s Turcima, odbijaju napustiti Toskanu, uvjereni da ne mogu biti istjerani silom. Prije 3 do 4 dana stigla je vijest da ruska carica boluje od vodene bolesti, te da ne može još dugo živjeti. Sve su ovo, govori se, razlozi da se brzo obnovi primirje za drugih 25 godina i da se ne misli više na rat s Turskom, na koji nerado gledaju i pomorske sile. Ovako je danas, a ako se stvari izimjene, vaše ekscelencije neće biti posljednje da to saznaju. Smatram da smo mi ovdje u lošoj situaciji i da gospoda Mlečani, vještiji od nas, neće dati nigdje naslutiti da žele ratovati, te da će, ako bi došlo do prekida, posljednji zauzeti stajalište, a zauzeti će ga kad budu vidjeli da smo mi u prednosti. Nemam što drugo dodati.

DAD, *Isprave i akti 18. st.*, sv. 958/6.

VI

Obavještajno pismo Petra Bianchija iz Beča upućeno dubrovačkoj vladi 15. I. 1737.

Poslije ulaska carskih trupa u zimovališta, kako sam imao čast izvjestiti vas prvih dana prošlog prosinca, predsjednik Ratnog savjeta u ovom je smislu dao odgovor na pitanja postavljena mu od strane Velikog vezira o pokretima carske vojske: da je njegovo carsko veličanstvo već davno preporučilo njegovoj visosti da se dade dužna zadovoljština Rusima zbog uvreda i pogrda, koje su im učinili podjednako Tataři i Turci; da se njegovo veličanstvo boji - jer je njegova visost odgovorila njegovu ministru isto onako kako je uvijek odgovarala ruskom - da će ono poput Rusije, koja je bila primorana uteći se vlastitoj sili kako bi izvojštila uskraćivana joj prava, biti prisiljeno na temelju svečanih ugovora s Rusijom, slijediti odluku koju je donijela Rusija, i koju izvršava; da njegovu veličanstvu ništa ne bi bilo tako žao kao prekidanje mira sa svojim dobrim susjedima, te da uporno moli njegovu visost neka požuri sređivanje odnosa sa caricom služeći se posredstvom njegovim i primorskih sila, jer u protivnom ... Original pisma, koji sam vidio, pisan je u azijatskom stilu primjerenom Turcima, ali u biti sadrži

ono što sam vam napisao. Očekuje se odgovor, ali se ne prekidaju potrebne pripreme za budući pohod. Izdano je naređenje za dopunu konjice sa 6 tisuća konja. Države trebaju dati 25 tisuća ljudi. Dobiven je oprost od papinih desetina. Prekjučer je otputovao u Petrograd oficir s planom operacija u sljedećem vojnom pohodu. Kaže se da su prema ovom planu, ruska osvajanja ograničena do rijeke Pruta. Velika carska vojska sastojat će se od 60 bataljuna pješadije, 40 odreda grenadira i 30 regimenti konjice. Povrh toga, mnogi prinčevi carstva nude caru svoje čete uz plaću. Izbornik Saske, prema ranijim konvencijama, dopunit će carsku vojsku s 12 tisuća vojnika. Izbornik Bavarske požurio je pridružiti i svoje čete, ali one neće biti primljene. Plan princa Hilburghausena za Bosnu, prema kojemu će on zapovijedati carskim trupama i Hrvatima, traži 30 bataljuna Rusa koji bi se pridružili njegovu korpusu. Nastojat će se udružiti dvije velike armije tj. ruska i naša. Ove i druge mjere poduzimaju se u slučaju prekida odonosa. Svi pametniji ministri ovdje (to sam doznao od njih, nadam se da će mi vjerovati vaše ekscelencije) uvjeravaju me da će se poduzeti sve mjere, ali da napadačkog rata neće biti. Oni dobro poznaju stanje financija, koje nije takvo da bi moglo osigurati sve što bi trebalo, i vide da se u sadašnjem momentu, zbog tisuću razloga, rat caru ne bi isplatio. Sve što se radi, radi se za podršku Rusiji, kako bi mogla zaključiti što povoljniji mir. Car nema drugog iskrenijeg i postojanijeg saveznika od carice, pa je nipošto ne želi napustiti.

Dodat ću sa svoje strane vašim ekscelencijama samo dvije riječi. Ni ministri ni car još ne znaju hoće li biti rata ili ne. Ni Turci ni Rusi ne znaju hoće li se nagoditi. Ali, budući da će u pregovorima više igrati ulogu interes njihovih ministara nego državnih, ministri će odlučiti hoće li biti rat ili mir, ne vodeći računa o interesima odnosnih država, nego o svojim strastima. Prema toj pretpostavci, budući da ruski ministri smatraju da im je u računu zaratiti, a car će ih i protiv volje morati slijediti, jako se bojim da te velike pripreme neće biti uzaludne, da ćemo imati rat, a u tom slučaju, Mlečani će morati ili dati novac ili praviti diverzije za cara. Po mom mišljenju, prije će se odlučiti za ovo drugo.

Englezi se sada pletu sa Španjolcima, a ove posljednje, kažu, pomažu Francuzi. Ako je tako, ovaj rat bi mogao trajati duže, pa bi mogle nastupiti kakve izmjene država, kako se ovdje govori. Čekat ću neko vrijeme da vašim ekscelencijama napišem što sigurnije, jer sve to još nije zrelo.

Lijepo molim vaše ekscelencije - ako smatraju da im je u interesu - da mi

izvole saopćiti neko sigurno obavještenje, koje bi mogle doznati od strane Turaka, a odnosi se na ovaj dvor, jer bi ga istoga dana mogao podnijeti caru i time ga uvelike zadužiti prema vašim ekscelencijama.

DAD, *Isprave i akti 18. st.*, sv. 958/8

VII

Obavještajno pismo Petra Bianchija iz Beča upućeno dubrovačkoj vladi 1.V.1737.

Jučer sam dobio mjerodavni odgovor od baruna Bartensteina, poslije njegova razgovora s carem, kojim je uvjeravao da je car bio izvanredno zadovoljan nastojanjem Republike da mu pravi usluge, te da će on s istom blagonaklonošću gledati na interese Republike; da će biti poduzete sve potrebne mjere kako bi se preduhitrile namjere susjeda i da će njegovi ljudi po svoj prilici biti na granicama Republike prije nego oni i krenu. Međutim, traži skrajnu diskreciju i tajnost koliko od mene, toliko od svojih ministara i vaših ekscelencija. Sve su ovo misli samoga cara, kako mi je Bartenstein dva puta ponovio, a on, kojemu uspijeva da car čini što on hoće, rekao mi je sa svoje strane neka saopćim vašim ekscelencijama da se nipošto neće dozvoliti ulazak bilo koga u te strane, te da će Republika, zbog dobrih namjera i revnosti za careve interese, pobrati obilne plodove, kad se Gospodinu svidi da dade pobjedu njegovom oružju. Tri puta se navraćao da mi preporuči šutnju i dodao da njegovo veličanstvo želi i moli Republiku neka ga izvještava o svemu što bude mogla saznati o zbivanjima bilo gdje u Turskoj, a naročito u Bosni. Uz to, saopćio mi je da ima naređenje od cara da tu carevu želju i volju prenese knezu Sekendorfu, koji zapovijeda velikoj vojsci, kao i princu Hilburghausenu, koji treba zapovijedati onoj u Bosni. Na kraju me pozvao da ga posjetim u Laxenburgu, gdje je sada dvor, čim dobijem kakav izvještaj od vaših ekscelencija. Evo zadovoljenih vaših ekscelencija. Ne brinite ni za što. Čuvajte tajnu, jer bi moglo škoditi kad bi se o tome govorilo. Ograničite se samo na slanje obavijesti koje budete smatrali ovdje potrebnima, izbjegavajući koliko je moguće svako razmetanje. Imam sreću, ne znam zašto, da sam dobro viđen od sve ove gospode koja sada vode glavnu riječ, a nema dugo da sam sklopio ta poznanstva. Gospodinu se sviđelo da me stavi u položaj da u nečem mogu služiti svojoj domovini, pa mu zahvaljujem na tisuću drugih dobara koja redovito dijeli. To kažem vašim

ekscelencijama, da se ne ustručavate obratiti se na mene u slučaju da imate neku posebnu želju. Glavni savjetnici komore dobri su moji gospodari. Bosna će sada sigurno pripasti caru, silom ili ugovorom. Republika će sigurno grančiti sa carevom državom. To je rekao car, a meni su prenijeli njegovi ministri. Ako budete htjeli kupiti neki dio teritorija, obavijestite me unaprijed, ne da o tome govorim, već da poduzmem mjere i obavijesti kako budem znao. Osim toga, molim vaše ekscelencije da mi prvom prigodom pošaljete geografsku kartu čitave granice oko Republike, kako bih s baronom Bartensteinom mogao govoriti konkretno o mjestima, a ne samo generalno. Šaljem listu generala koji će zapovijedati u Ugarskoj, brojnost trupa, koje će biti podijeljene u 4 korpusa. Tri korpusa, Transilvanije, Zemuna i Uipalanke, združiti će se u svoje vrijeme u veliku vojsku, a korpus koji će biti u Građiški, morat će operirati u Bosni zajedno s 25 tisuća Hrvata. Velikoj vojsci pomagati će 8 tisuća Saksonaca i 2 tisuće iz Wolfenbüttela.

Dao Bog sreću carskom oružju i učinio da i vaše ekscelencije jednoga dana vide ostvarene vaše želje. Ja vam uvijek pišem kratko, jer vjernost ne dozvoljava opširnost. Kako se ponekad stvari mijenjaju, i moja će pisma ponekad biti druge forme, ali ću usprkos tome nastojati opisivati sadašnje stanje stvari na isti način. Naredio sam Orebiću da vam ovo pismo dostavi posebnim brodom.

(Uz pismo je sačuvana spomenuta lista)

DAD, *Isprave i akti 18. st.*, sv. 598/18

VIII

Obavještajno pismo monsinjora Nikole Đivovića iz Stolnog Biograda upućeno dubrovačkoj vladi 31.III.1738.

Na povratku sam iz Beča za Pećuh. U Beču sam se zadržao samo 7 dana prezauzet hitnim poslovima u vezi pećujskog kneževstva i potišten više nego ikada zbog sadašnjeg ratnog stanja.

Dan prije odlaska iz Beča, stigao je kurir iz Beograda i donio vijest da je tamo, na javnom trgu, pred mnoštvom naroda koji se sjatio iz svih okolnih mjesta smaknut general Doxat. Izdajnik je zamolio carsku milost da mu dželat ne odrubi glavu već, ako je zaslužio smrt, da bude strijeljan. Ta mu milost nije dana, osim što dželat nije smio dodirnuti njegovo tijelo pošto mu

odrubi glavu. I zaista se dogodi, kad je dželat zamahnuo sabljom, general je spustio glavu, tako da ovaj nije mogao pravo udariti. Kad je dželat htio dohvatiti tijelo srušenog, polumrtvog generala da ga postavi na sjedište kako bi dovršio posao, general Žukov, koji je kao carski komesar bio imenovan za ovu egzekuciju, to mu je zabranio, tako da je dželat morao ponoviti više udaraca dok je rastavio glavu od trupa.

Pukovnik koji je pristao na predaju Niša proglašen je nečasnim (infame) i *ipso facto* lišen čina. Zamjenik pukovnika zaslužio je istu kaznu osim gubitka časti, a obojica su se morali zakleti da neće prijeći u tabor carevih neprijatelja. Drugi oficiri osuđeni su na dva mjeseca zatvora s okovima na jednoj nozi. Oni pak koji nisu pristali na predaju, obilato su nagrađeni od velikodušnosti careve. Proces maršalu Sekendorfu se nastavlja i nitko ne sumnja da će i on biti kažnjen, da li kaznom koju je zaslužio, nije sigurno, jer je blagost i dobrotu careva prevelika.

Izgleda da se mjere za budući vojni pohod poduzimaju proračunatije nego prošle godine i pripreme su velike. Iz Nizozemske polaze u Ugarsku 3 regimente. Knez izbornik Saske regrutirat će regimente koje su nam dodijeljene prošle godine i ništa više. Stranih trupa imat ćemo malo. Povučeno je pod oružje mnogo ljudstva, uglavnom dječaci od 16 do 17 godina. Republika Holandija daje nam još jednom zajam od 4 milijuna. Vojska koja je zimovala u Ugarskoj krenut će na marš za nekoliko dana. Uбудuće neću propustiti dostaviti vam nove obavijesti. Preneseni glas da u blizini Novina ima 24 tisuće Turaka nije se obistinilo.

DAD, *Isprave i akti 18. st.*, sv. 3061/51

IX

Pismo s vijestima koje je dubrovačka vlada uputila bosanskom paši 10.V.1738.

Nove milosti vrativši se na ove strane Miho naš dragoman donese nam od vašeg poštovanog i presvijetlog gospodstva i videći osobitu blagodarnost s kojom se dostojite biti za nas, mi vam iz svega srca i što najživlje možemo zahvaljujemo, obećavajući vam, da nikad nećemo pristat molit gospodina boga za vaše plemenito zdravlje i za vaše to veće uzvišenje i da ostavit ćemo tvrdu uspomenu i našoj djeci i našem unucima od vaših toliko posobnih

milosti. I da sved većma vidi vaše poštovano i presvijetlo gospodstvo živu pomnju koju imamo za službu i mogućega carstva i vašeg poštovanog i presvijetlog gospodstva biće vam drago prolegat (pročitati) koliko piše se u listu, koji u ovoj nađete i budite sikuri (sigurni), da s istom dilidencom (marom) nastojaćemo biti i unaprieda za sve ono što bi se s ove strane moglo za vaše znanje.

.....

.....

Biće drago vaše poštovano i presvijetlo gospodstvo gradiškat (lijepo primiti) našu pomnju za služit vas i ostajemo moleći vam od previšnjega sve najveće koje se mogu žudiet čestitosti zas milostim mogućega carstva.

Noticije (vijesti). Čuje se da Njemci nasljeđuju i nastojanjem i čine sve što mogu za imati puno vojske i nać se u svem za nove kampanje (pohode); da su da (već) veće u biću za izit s osamdeset i dvije tisuće njihovieh sodata izvan onezieh što im su došli iz Fjandre i bili poslati u pomoć od principa od Germanije. Također doćulo se, da je imperatur da zapovidio, da se uputi ona vojska, koja je bila na zimovalištu u najdaljiem stranama i da na svrhu aprila imala je iziti zapovied da se i ostali uputu, ali se nije doslek ništa ćulo ni dje se imadu kupiti, ni manje što su odredili za počet novu kampanju. Još se razumjelo, da je cezar pod velikoga seraskera, koji će s vojskom hoditi metnuo druga dva seraskera koji imadu hoditi kud isti veliki serasker bude naredio, kako brijeme i prigoda od boja uzište.

Piše se jošterica, da je imperatur ćinio posjeć generala Doxata, koji je bio u Nišu i da je smaknuo s njegove službe njeke ofićale koji su š njim bili. Od svega ovega iz Njemaćke ovaki su glasi došli, ali je mućno sve ovo vjerovat navlaštito da je mogo imperatur opet prikupiti onoliko vojske i da Njemci mogu izit ovako rano, kako se piše.

Iz preko mora paka ćulo se da poklisari kralja od Franće i kralja od Englitere, koji se nahode na ćestitiem Vratima vrlo radu i nastoje za pomirit visoko imperio s cezarom i da zato sa sviem velicijem spravam, koje se ćinu i s jedne i s druge strane ufa se, da bi moglo u kojegod doba iste ove godine jošterica i mir slijediti.

I ovo sve ćulo se od veće vremena nazad i od skoro nije se imalo ništa, zašto cieć ovieh zlieh godina jes veće dana, da nije nitko po moru ovamo došo.

DAD, *Coppia Litterarum Diversarum*, ser. 27.2, sv. 2, f. 108-109.

**THE INTELLIGENCE SERVICE OF THE DUBROVNIK
REPUBLIC DURING THE AUSTRO-TURKISH WAR,
1737-1739**

ZDRAVKO ŠUNDRICA

Summary

The Austro-Turkish War (1737-1739) was merely one in a series of upheavals which befell the Republic of Dubrovnik. Apart from presenting the general circumstances that led to this war, the author analyzes the organization and activities of the Ragusan intelligence service. The information reports which the Senate received from its agents were often of essential value for the security and well-being of the Republic. The broader context of Ragusan foreign policy was in no way hampered by the fact that its intelligence failed to be organized as an independent service. It was established and developed as an integral part of diplomatic service and procedures, under the immediate supervision of the Senate. Ragusan secret intelligence agents in European capitals represented an important segment of the intelligence network. Dubrovnik recruited its secret agents from its own subjects employed in the foreign service, as well as from the numerous merchants and seamen who acted as intelligence sources in times of war and peace. The appendix of this paper contains part of the correspondence between the Senate and two major Ragusan agents during the Austro-Turkish war: Petar Bianchi in Vienna and Nikola Đivović in Hungary.